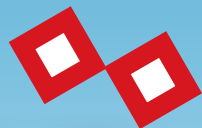

HRVATSKI PLANINAR

ISSN 0354-0650

GODIŠTE **113**

ČASOPIS HRVATSKOGA
PLANINARSKOG SAVEZA
izlazi od 1898. godine

3

OŽUJAK
2021

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOGA PLANINARSKOG SAVEZA

»Hrvatski planinar« časopis je Hrvatskoga planinarskog saveza. Prvi je broj izašao 1. lipnja 1898. Od 1910. do 1913. tiskao se kao podlistak naziva »Planinarski list« u časopisu »Vijenac«. Od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. časopis nije izlazio, a od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »Naše planine«. Časopis izlazi u jedanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Nakladnik

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
www.hps.hr
OIB 77156514497

Pretplata i informacije

Ured HPS-a
tel. 01/48-23-624
tel. 01/48-24-142
uredhps@hps.hr

Uredništvo

Adresa elektroničke pošte
za zaprimanje članaka,
vijesti i ilustracija:
hrvatski.planinar@hps.hr

Tisak

Kerschhoffset d.o.o.
Ježdovec

ISSN 0354-0650

Glavni i odgovorni urednik

Alan Čaplar
alan.caplar@hps.hr

Urednički odbor

Darko Berljak
Vlado Božić
Goran Gabrić
prof. dr. Darko Grundler
Ivan Hapač
Faruk Islamović
Krunoslav Milas
Radovan Milčić
prof. dr. Željko Poljak
Robert Smolec
Damir Šantek
Klara Jasna Žagar

Lektura i korektura

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić
Goran Gabrić

Bibliografija

Stari brojevi časopisa u PDF formatu i bibliografski pretraživač sadržaja svih dosad izdanih brojeva dostupni su na web stranici HPS-a www.hps.hr

Suradnja u časopisu

Časopis objavljuje sve vrste članaka i vijesti zanimljivih za planinare. Prednost imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati elektroničkom poštom ili putem web-servisa za velike datoteke. Slike treba slati u originalnoj veličini (bez smanjivanja), ne unutar Word dokumenata. Uredništvo zadržava pravo redakture, lekture i korekture tekstova. Stavovi i mišljenja suradnika iznesena u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskoga planinarskog saveza.

Pretplata

Godišnja pretplata za Hrvatsku

iznosi **150 kuna**. Pretplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskoga planinarskog saveza HR4123600001101495742, pri čemu na uplatnici ili u obrascu za plaćanje putem interneta, u rubrici »Poziv na broj«, treba biti upisan Vaš pretplatnički broj.

Godišnja pretplata za inozemstvo

iznosi 35 eura, a uplaćuje se na račun BIC ZABA-HR2X 25731-3253236, također uz poziv na pretplatnički broj.

Cijena pojedinačnog primjerka je 15 kuna (+ poštarina).

Vaš pretplatnički broj otisnut je uz Vašu adresu na listiću za slanje časopisa. Nakon uplate i evidentiranja u HPS-u, na tom listiću možete vidjeti naznaku o obavljenoj uplati.

Kako se pretplatiti

Zainteresirani za pretplatu na časopis trebaju se telefonom, elektroničkom poštom ili putem web obrasca javiti u Ured Hrvatskoga planinarskog saveza (uredhps@hps.hr, 01/48-23-624, 01/48-24-142).

Časopis se distribuira poštom, na osobnu adresu pretplatnika.

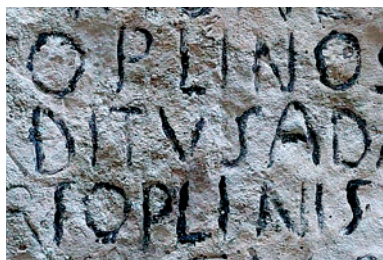
Godišnja pretplata se odnosi na kalendarsku godinu, pa novi pretplatnik nakon uplate dobiva sve brojeve tiskane u tekućoj godini. Pretplata se automatski produžuje na sljedeću godinu, do opoziva. S prvim se brojem u novoj godini pretplatnicima fizičkim osobama šalje uplatnica za pretplatu, a pretplatnicima pravnim osobama računi.

108 Dinara proglašena parkom prirode

110 Sto godina organiziranog planinarstva u Ogulinu

117 Kosinjski Pisani kamen

135 Po stijenama Biševa

Sadržaj

Članci

108 Dinara proglašena parkom prirode

Alan Čaplar

110 Sto godina organiziranog planinarstva u Ogulinu

Zvonko Trdić

117 Kosinjski Pisani kamen

Ivan Mance

133 U planine s Leom

Andrej Đapić

135 Po stijenama Biševa

Rene Lisac i Nataša Petrin

142 32. Skupština HPS-a

Davor Rogina

Tema broja

Proglašenje Dinare parkom prirode

Naslovnica

Silazak s vrha Dinare prema Brezovcu, foto: Alan Čaplar

Rubrike

144 Planinarske kuće: Novo planinarsko sklonište Vjetar s Dinare

145 Planinarska faleristika: Fantazijske značke planinarskih društava prije 1945. godine (Vjekoslav Kramberger)

147 Speleologija: Pročelnik i dopročelnica Komisije za speleologiju HPS-a

151 Planinarski putovi: Liska na Fruškoj gori

152 Nova izdanja: Borislav Aleraj: Alpinist

152 Vijesti: 9. Pohod na Kapavac, najviši vrh Požeške gore, Virtualni 23. Vincekov pohod, Zimski uspon na Viševicu, Podrška kanadskog veleposlanika zalaganjima planinara za zaštitu prirode

Dinara proglašena parkom prirode

Alan Čaplar, Zagreb

Odlukom Hrvatskog Sabora 5. veljače 2021. proglašen je Park prirode Dinara kao dvanaesti park prirode u Republici Hrvatskoj. Parkom prirode Dinara zaštićeno je 63.052 hektara na području Šibensko-kninske i Splitsko-dalmatinske županije. Na temelju opsežnih stručnih istraživanja i elaborata zaštićen je najveći dio masiva Dinare (Dinara, Troglav i Kamešnica), uključujući izvorišni dio i gornji tok rijeke Cetine te krška polja uz Cetinu: Hrvatačko, Paško i Vrličko.

Hrvatski je planinarski savez među prvima, odmah nakon Domovinskog rata, počeo isticati prirodne vrijednosti Dinare i nužnost odgovarajuće zaštite toga velikog i nadasve zanimljivog

planinskog prostora. Istovremeno, hrvatski planinari prionuli su uređenju planinarskih putova i planinarskih objekata, koji omogućuju sigurno kretanje cijelom Dinarom i boravak na njoj. U pripremi za proglašenje Parka prirode Dinara HPS je za potrebe Ministarstva zaštite okoliša i energetike (sada Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja) pripremio i opsežan elaborat »Planinarstvo na planini Dinari i uloga planinara u vrednovanju i očuvanju biološke raznolikosti Dinare«. U njemu je posebno istaknuto da zahvaljujući angažmanu brojnih planinarskih udruga članica HPS-a planinarska infrastruktura na Dinari danas omogućuje zainteresiranim posjetiteljima da obilazeći planinu otkriju mnoge

Badanj na Dinari

ALAN ČAPLAR

prirodne ljepote, dožive nove vidike i upoznaju skrivene kutke u planini i njenom podnožju te kulturno-povijesne znamenitosti važne za razumijevanje hrvatske prošlosti. Upravo je radi popularizacije Dinare HPS s planinarskim društvima Dinara iz Knina i Sinjal 1831 iz Kijeva nedugo nakon oslobođenja Dinare započeo organizirati skupni uspon na njezin vrh, a 2004. na Dinari je održan Dan hrvatskih planinara s više od tisuću sudionika. Prošle je godine planinarski pohod na Dinaru, uz sudjelovanje više državnih i javnih dužnosnika, bio središnji događaj obilježavanja Dana zaštite prirode u Hrvatskoj.

U Hrvatsku planinarsku obilaznicu (HPO) vrh Dinara (1831 m) uvršten je kao obvezna kontrolna točka za stjecanje drugog stupnja priznanja (srebrne značke). Na Dinari danas postoji više od deset planinarskih objekata i nekoliko stotina kilometara planinarskih putova.

S prirodoslovnog je gledišta važno istaknuti da je Dinara stanište više od 1000 biljnih vrsta, od toga 75 nacionalnih endema, a poznato je više od 20 endemskih vrsta životinja. Dinarski je krš fenomen prepoznat na međunarodnoj razini i obuhvaća mnogo šire područje, a dobio je ime upravo po Dinari kao tipskom lokalitetu. To je najvrjednija prirodna krška cjelina na svijetu, s naslagama debljim od osam kilometara te izrazito razvijenim krškim poljima, koja objedinjavaju sve krške pojave.

Raznolikostu pejzaža – od kamenih goleti i slikovitih bjelogoričnih i crnogoričnih šuma

do prostranih livada i pojasa klekovine – te jedinstvenom povezanošću s morem, hrvatske planine čine gorski dio zemlje jednim od najslikovitijih područja u ovom dijelu Europe. Neke su od tih planina zahvaljujući svojoj ljepoti, položaju, povijesnim značajkama ili drugim obilježjima – primjerice Velebit, Biokovo i Klek – već davno postale simboli. I Dinara ima potencijal da bude jedan od najprepoznatljivijih hrvatskih nacionalnih simbola. Imena vrhova poput Mont Blanca, Grossglocknera, Olimpa ili Triglava danas su gotovo postala sinonimi za imena zemalja u kojima se nalaze. Dinara itekako zaslužuje da to postane. Nema dvojbe da proglašenjem Parka prirode Dinara to područje dobiva nove adute za kvalitetno vrednovanje, primjerenu popularizaciju i učinkovitu zaštitu.

HPS-ov tradicionalni pohod na Dinaru

Sto godina organiziranog planinarstva u Ogulinu

Zvonko Trdić, Ogulin

Dite moje, kadi si ti do mene?!« reći će stari Ogulinac neukom 'deranu', »Moraš pojist' Klek palente i Julu¹ mlika da bi me stigal!« Mi, Ogulinci, do ušiju smo zaljubljeni u svoj stjenoviti simbol. Sve što iole vrijedi u Ogulinu i okolici zove se Klek, pa tako i naše planinarsko društvo. Tijekom 2021. obilježit ćemo stotu obljetnicu organiziranoga planinarstva u Ogulinu. Ogulin i Klek, međutim, imaju još mnogo dužu planinarsku tradiciju, što je dobro poznato.

Klek – vječiti izazov i inspiracija

Klek je svojim živopisnim oblikom oduvijek mamio poglede putnika i starosjedilaca, izazivao divljenje i poticao maštu. Davne 1689. Slovenac Johann Weichard Valvasor objavio je prvi poznati crtež Kleka.

U prvom opisu Kleka, u karlovačkom glasilu Der Pilger (1842., na njemačkomu jeziku), Ognjoslav Ostrožinski piše: »Kad bi ova čudnovata igra prirode, što se toliko brine za promjenu i raznolikost, bila bolje poznata, obrazovana bi

Ogulin i Klek u Valvasorovom djelu Slava vojvodine Kranjske, 1689.

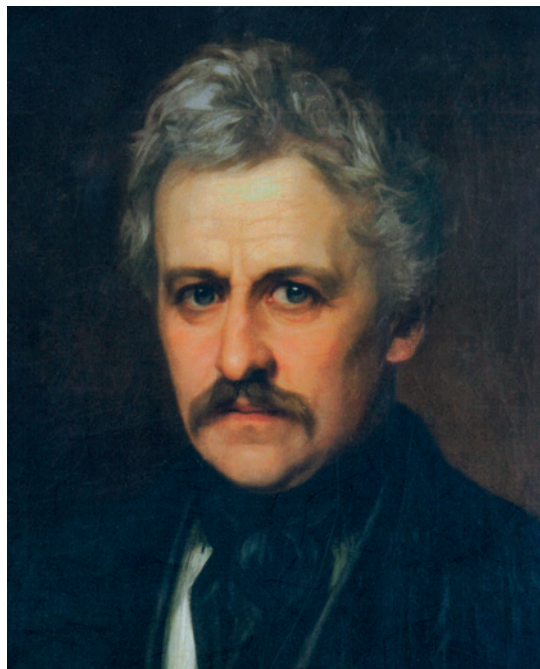
1 *Julu* – Đula, naziv za rijeku Dobru u Ogulinu.

Evropa putovala nepoznatom, neznatnom, skromnom Ogulinu i ondje se začuđeno divila visokoj stvaralačkoj vještini prirode.² Akademik Josip Torbar u prvom hrvatskom opisu Kleka³ dodaje: »Neima jamačno brda ni planine u Hrvatskoj, a možda i u cijeloj trojednoj kraljevini, o kojoj bi se u puku više bajalo i pripoviedalo, nego što se pripovieda o Kleku...«

No, prije spomenutih opisa, »obrazovana Evropa« već je otkrila Klek. Francuski prirodoslovac Baltasar Hacquet 1782. spominje biljke ubrane na Kleku, a 1838. tadašnji ogulinski krajiški časnik Josip Jelačić prati botaničara-amatera, saskoga kralja Friedricha Augusta pri usponu do klečke cvjetane. Opsežna botanička istraživanja započinju Josip Schlosser i Ljudevit Vukotinović svojim prvim pohodom na Klek, 21. lipnja 1852. Njihovi znanstveni opisi rijetke i neočekivano bogate flore Kleka privukli su brojne europske učene glave. Klek je Vukotinoviću silno omililo, te ga je iz godine u godinu pohodio punih 30 ljeta. Kao starac dolazi u Ogulin samo da bi ga vidio, a dr. Schlosser odabrao je prilikom odlikovanja naslov »Vitez Klekovski«.

Na Klek se penju bečki geolozi Stur i Tietz, iz Trsta dolaze botaničari Mucije Tomassini, Karlo Marchesetti i Julije Kugy, iz Budimpešte V. Borbás, a Fridrik Morton uspinje se do Klečica. Njihova istraživanja i pisani radovi približili

Josip Kalasancij Schlosser, vitez Klekovski

2 Prijevod Vladimira Blaškovića

3 Torbar, J., *Književnik* II, 1865.

ZVONKO TRDIĆ

Zgrada pred kojom se 1874. odigrao povijesni sastanak

su Klek učenoj Europi te potaknuli mnoge da ga posjete. I hrvatski znanstvenici dali su svoj obol proučavanju klečkoga bilja. Osim sveučilišnih profesora Antuna Heinza i A. Langhoffera, klečka je flora privukla i Ljudevita Rossija, bivšega domobranskog časnika koji je službovao u Ogulinu. Svi su oni opisali svoja istraživanja i uspore na Klek, a osobito mjesto pripada botaničaru i prvom uredniku Hrvatskog planinara Dragutinu Hircu, čije su publikacije potaknule dolazak novih istraživača i poklonika prirode.

Rani pohodi na Klek sličili su prvim ekspedicijama, koje su bile gotovo neizvedive bez pomoći domaćih ljudi, kao prijevoznika, vodiča i nosača opreme. Od ogulinskih svratišta do Turkovića ili Bjelskoga stizalo se zaprežnim kolima. Često je podno stijena valjalo ispeći janje i donijeti priličnu količinu hrane i pića za okrpju umornih istraživača, koji su ponekad bili vrlo zahtjevni. Učitelji građanske škole u Ogulinu Josip Magdić i Miloš Ratković bili su pri ruci istraživačima Kleka kao vodiči i organizatori uspona ili pomoćnici pri sabiranju i prepariranju bilja.

Proljetnoga dana 1874. Vladimir Mažuranić i Bude Budisavljević sjedili su i razgovarali u hladovini županijske zgrade u Ogulinu gledajući kako im se približava neznatan. Budući lički veliki župan Budisavljević, tada službujući u Ogulinu, ovako će opisati došljaka: »Kad odnekle preko trga uperio ravno k nama stran čovjek srednjega rasta i jačije brade, pa i inače nastranite vanjštine. Odjeven reć bi na bolju, ako i ne posve gospodsku, ma nekuda čudoliko«. Bio je to prof.

dr. Johannes Frischauf, profesor matematike iz Graca, već tada poznati planinar. Očaran Klekom, Frischauf je potaknuo Budisavljevića na osnivanje planinarskoga društva u Hrvatskoj. Sutradan se s učiteljem Josipom Magdićem uspeo na Klek.

Budisavljevićevim posredovanjem, geolog Đuro Pilar organizirao je u zagrebačkom Prirodoslovnom muzeju 15. listopada 1874. osnivački sastanak Hrvatskoga planinarskog društva. Osnovano je kao deveto u svijetu, a prvi je predsjednik bio dr. Josip Kalasancij Schlosser.

Podružnica HPD-a Ogulinu

Osnutkom Hrvatskoga planinarskog društva u Zagrebu potaknuto je i osnivanje ogulinske podružnice. Podružnica nije osnovana, pa u Ogulinu djeluju povjerenici HPD-a. Osim učitelja Josipa Magdića, povjerenici su bili vrlo agilni županijski veterinar Franjo Fink (1878., 1902.) i Mijo Zobundija (1883.). »Istaknuti nam je osobiti planinarski rad g. Franje Finka, županijskog veterinara u Ogulinu. Put, što ga je taj gospodin uz pomoć imovne i mjestne općine sagradio vlastitim trudom i marom na Klek, veoma je zgodan, a uzpon mu toli neznatan da njime može uzlaziti starac i starica. Pod ovim divotnim dolomitima Podkleka priljubila se je staza tvrdoj litici, a ugodnoj hladovini, kojom se preko mnogo povoljnih stuba uzlazi do Podkleka. Tu je g. Fink ukopao nogostup, usjekao stubu u žestok vapnenac, da olahkoti uzlaz, a na dvijema upravo vratolomnim strmcima namjestio dvoje ljestve, svaku s pet prečaka, kojima se uspneš za čas na plješivo tjeme starca Kleka.«⁴ Finku je u tom poslu od pomoći bio G. Baldauf, kr. inž. pristav u Ogulinu. Održavanje puta financirao je i HPD iz Zagreba. Istraživačima Kleka pri ruci bi se našao i Kosta Harambašić, učitelj i glavni urednik Ogulinskog viestnika, šumar Čop, te August Kosiček, bivši predsjednik kr. sudb. stola u Ogulinu. Kao pouzdan prijevoznik spominje se kočijaš Lovro Plivelić, a kao vodič Ante Kostelić iz Sv. Jakova.

Pokušaj osnivanja ogulinske podružnice HPD-a 1898. nije uspio. U to vrijeme Klek posjećuju brojni znanstvenici, a 1912. izveden je prvi uspon s pomoću užeta u klečkoj stijeni.

4 »Društvene viesti«, HP br. 2, 1898, str. 29

Dana 31. siječnja 1921. sastalo se društvo prijatelja planinarstva i osnovalo Podružnicu HPD-a Klek u Ogulinu. Izabran je privremeni odbor u sastavu: predsjednik Bogoslav Kosović, ministarski nadsavjetnik, tajnik Željko Kovačević, prof., blagajnica Anka Magdić, učiteljica; odbornici: dr. Josip Gendić i Josip Pinter, knjigotiskar; nadzorni odbor: Konstantin Popović, gosp. nadzornik, Miloš Vuksan, trgovac, i Jacques Pollak, trgovac. Nakon odlaska Kosovića iz Ogulina, na prvoj glavnoj skupštini 8. prosinca 1921. novi predsjednik postaje nadšumarnik Andrija Čop. Datum osnivanja Podružnice smatra se početkom organiziranoga planinarenja u gradu Ogulinu.

Na dan otvorenja kuće na Kleku

Osnivanje Planinarskoga društva u Ogulinu

Dana 23. travnja 1950. osnovano je Planinarsko društvo Klek sa 70 članova. Predsjednik je bio Joso Marković (zamjenik Ante Pauković, ing.), tajnik Ferdo Uršan (zamjenik Franjo Badanjak), a blagajnik Ivica Stipetić Pepić (zamjenik Franjo Dujmić), odbornik Joso Špehar (zamjenik Munib Kozaragić). Nadzorni odbor činili su Vlado Blašković, Bogdan Žagar i Lela Držić. Nakon

osnivačke skupštine, s gostima iz Karlovca upriličen je izlet na Stožac.

Već u vrijeme prvih uspona na Klek pojavila se ideja izgradnje prikladne planinske kuće. Odabiru terena za izgradnju kuće na Kleku pristupilo se 1928., a već je 1929. započela sabirna akcija HPD-a. Prikupljen novac utrošen je za obnovu izgorjeloga Tomislavova doma na Sljemenu 1934. Nastojanjem ogulinskih planinara, a pod vodstvom tadašnjega predsjednika

Otvorenje kuće na Kleku

Ogulinski planinari kod doma na Kredarici pod Triglavom

PD-a Klek Marijana Mancea i uz potporu HPS-a izgrađen je planinarski dom na Kleku i otvoren 12. listopada 1958. Prvi je domar bio njegov graditelj Dragan Radočaj, koji je prvi počeo kuhati poznati klečki čaj.

Članovi PD-a Klek uredili su i opskrbili planinarski dom na Kleku. Tijekom 1960.

nekolicina ogulinskih planinara pohađala je alpinistički seminar na Kleku. Pod vodstvom novoga predsjednika, suca Milana Prerada (od 1964.), tajnika Ferde Uršana i organizatora izleta Kreše Stipana, ogulinski su planinari organizirali mnogobrojne ture po planinama Hrvatske i Slovenije. Dana 16. ožujka 1964., u okrilju PD-a Klek, a na poticaj Matije Mlinca, osnovana je Stanica Gorske službe spašavanja Ogulin, a on postaje prvim pročelnikom.

U ljeto 1972. dvojica mladih ogulinskih planinara u pet dana prelaze Velebitski planinarski put cijelom dužinom od Sv. Jurja i Zavižana do Vaganskoga vrha i Paklenice. U listopadu 1974. osnovana je Omladinska sekcija PD-a Klek, čiji članovi organiziraju brojne izlete i druge aktivnosti (76 članova). Mladi pohađaju speleološke i alpinističke škole, tečajeve GSS-a i ledenjačke tečajeve. Poduzimaju se sve zahtjevnije planinarske ture i usponi. Dvojica članova PD-a Klek, Josip Božić i Zvonko Trdić, kao prvi Ogulinci, u srpnju 1978. uspinju se na Mont Blanc.

Izlet Omladinske sekcije na Strahinjščicu

Obilježena je i opremljena Ogulinska transverzala Modruš – Klek – Bijele stijene – Bjelolasica (56 km). Zbog sve većega broja posjetitelja, ogulinski planinari dograđuju planinarski dom na Kleku, dovode električnu struju, uređuju sanitarne prostorije i novu veliku spavaonicu. Organiziraju se česte radne akcije nošenja potrebnog materijala. Uza sve navedene aktivnosti nisu zanemareni ni izleti, školovanje kadrova i visokogorske ture mladih planinara, članova sve aktivnije stanice GSS-a.

Zahvaljujući razvoju skijališta na Bjelolasici i potrebi stalnoga dežurstva gorskih spašavatelja, ogulinska Stanica GSS-a razvila se u jednu od najopremljenijih i najposposobljenijih u Hrvatskoj. Članovi Stanice vrhunski su skijaši, alpinisti i speleolozi, obučeni i opremljeni za najsloženije akcije spašavanja. Dio članova Stanice osniva Športski penjački klub Ogulin (1998.) i gradi penjalište u sportskoj dvorani, a drugi pak Speleološko društvo Đula-Medvedica (2011.), razvijajući bogatu aktivnost. Članovi ogulinske Stanice GSS-a poduzimaju uspone u najviša svjetska gorja: Alpe, Stjenjak, Mount Mc Kinley,

Članovi Upravnog odbora PD-a Klek na Kleku

Ande i Himalaju, a Saša Takač ostvaruje rekord Stanice, popevši se na Annapurni II do 7200 metara visine.

Od 1989. predsjednik je Ivan Polić, a djelatnost PD-a Klek dolazi u ozbiljnu krizu. Dana 7.

Članovi ogulinske stanice GSS-a na Bjelolasici

ZVONKO TRDIĆ

Izlet na Risnjak

svibnja 1995., međutim, održana je obnoviteljska skupština na kojoj je za predsjednika izabran Franjo Petrušić, a za tajnika Miljenko Pavešić. Društvo posebnu pažnju posvećuje uređenju i vođenju planinarskoga doma na Kleku. Obnavljaju se sve prostorije, mijenja stolarija, uređuje okoliš i popratni sadržaji oko doma. Ponovno se oživljava izletnička aktivnost društva i organiziraju se mnogobrojni izleti.

Ogulinski planinari uzorno upravljaju planinarskim domom na Kleku, obilježavaju staze, organiziraju izlete i planinarska druženja te održavaju kontakte s drugim društvima u Hrvatskoj. Od 2. listopada 2020. predsjednik HPD-a Klek je Zdenko Trninić, a tajnik Franjo Petrušić. Svake prve nedjelje u godini na Kleku se tradicionalno okupljaju planinari iz cijele Hrvatske, uz besplatan ručak i limenu glazbu DVD-a Ogulin.

Pošast koju je cijelom svijetu donio sićušni koronavirus SARS-Cov-2, pogodila je i planinare. Izostali su izleti i velika okupljanja, a i planinarski su domovi jedno vrijeme bili zatvoreni. Poput svih nevolja – i ta će proći!

ZVONKO TRDIĆ

Novogodišnji susret na Kleku 2015.

Kosinjski Pisani kamen

mr. sc. Ivan Mance, Kosinj

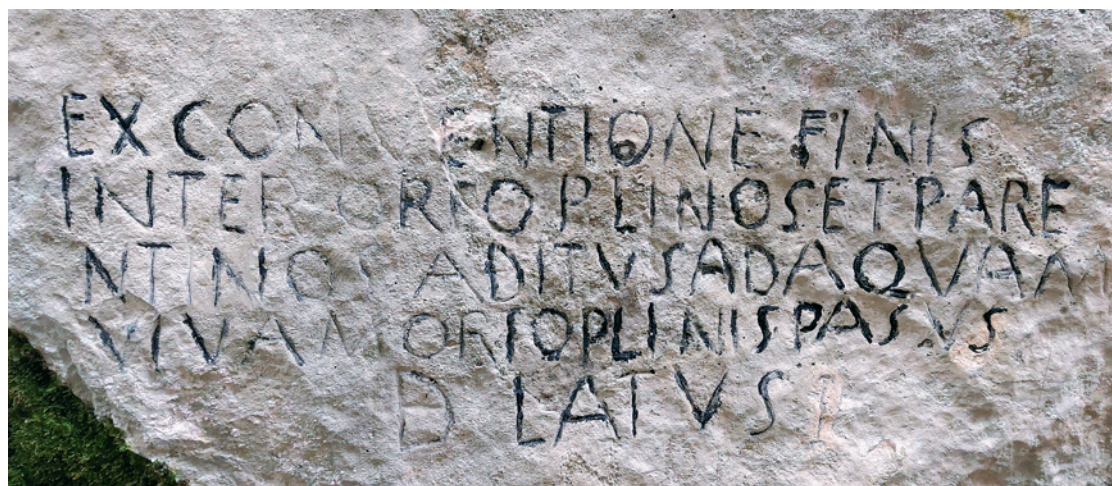
Najstarija povijesna događanja na području današnjeg Kosinja datiraju u 1. st. (po nekim izvorima 4. st., no niže ćemo vidjeti da je 1. st. mnogo izglednije) gdje se na području današnjeg Kosinja, u blizini Lomske dulibe, točnije u predjelu Legenac, 1200 m zračne linije od vrela Begovače, nalazi tzv. Pisani kamen. Riječ je o 5 metara visokom i 7 metara širokom i najstarijem vodnogospodarskom natpisu u Republici Hrvatskoj. Pisani kamen je svakako spomenik nulte kategorije »in situ« (lat. na licu mjesta, odnosno pozicioniran na izvornom, originalnom mjestu), vrlo vrijedan povijesni izvor i pokazatelj života ljudi na Velebitu stoljećima prije dolaska Hrvata u našu Domovinu.

Na Pisanom kamenu uklesan je u pet redaka natpis:

EX • CONVENTIONE • FINIS
INTER • ORTOPLINOS • ET • PARE
NTINOS • ADITVS • AD • AQUAM
VIVAM • ORTOPLINIS • PAS(S)VS
D • LATVS • I

Ovdje je potrebno ispraviti navod u knjizi više autora, urednika Jose Vukelića¹. U toj knjizi

jedna od autorica u svom radu tvrdi da je: »*Pisani kamen Krasnarska povijesna znamenitost, gledajući – u širem kontekstu*«. Posve nedopustivo i netočno, bez obzira na kontekst gledanja. Lokacija Pisanog kamena jest na kosinjskom području, vrela Begovača potpada pod Kosinj, a Parentini koji se na Pisanom kamenu spominju odnose se na pleme koje je obitavalo također na području Kosinja. O tome piše i akademik Mirko Marković u svojoj knjizi² na str. 17.: »*Dalje od Arupija (rimsko naselje u blizini današnjeg Prozora, op. Mance) rimska cesta vodila je uz rub Gackoga polja do današnjega Lešća. Odavde se ona uspinjala prema klancu kod Janjča. Tu se nalazio lokalni odvojak u smjeru zapada, prema današnjem selu Kosinju. Ovdje su u potpunoj osami živjeli potomci japodskog plemena Parentina, na koje upozorava tzv. Pisani kamen u Lomskoj dulibi na sjevernom Velebitu.*« Da se kamen nalazi »kod Krasna« prvi je pripomenuo dr. Josip Brunšmid koji je, kako ćemo niže vidjeti, Pisani kamen i prvi znanstveno obradio. Tako u svom prvom radu (1898.)³ Brunšmid spominje kako se »*natpis nalazi negdje u Velebitu kod Krasnoga i da je zapisan na ogromnoj pećini od*

Natpis na Pisanom kamenu

IVAN MANCE

preko 100 m³«. Pisani kamen nije kod Krasna, a pogreška dr. Brunšmida leži u činjenici kako je on prvo istraživanje obradio na temelju podataka koje je, kako i sam govori, dobio »iz treće ruke«. To je Brunšmid popravio za tri godine (1901.) u svom drugom radu⁴ kada je osobno otišao na teren do Pisanoga kamena. Tada već u uvodu on govori da se Pisani kamen »nalazi na teritoriju upravne općine Kosinj (kotar Perušić), jedno 20 km na jug od sela Krasnoga.«

Prvi spomen Pisanoga kamena u literaturi datira u 1835. i knjigu⁵ Franje Julija Frasa, u kojoj on opisujući Kosinj navodi sljedeće: »U šumi Begovača nalaze se tragovi nekadašnjega sela, a dalje, u stijeni kod izvora, nalazi se natpis koji se više ne može odgonetnuti.« Nema nikakve dvojbe da se radi o vrelu Begovači i našem Pisanom kamenu.

Prva znanstvena obrada Pisanog kamena datira, kako je gore spomenuto, u 1898. kad Josip Brunšmid u Vjesniku Arheološkog muzeja u Zagrebu objavljuje svoj prvi rad o njemu i naziva ga »Međašnji kamen«. Između ostalog, Brunšmid je značajan i za još jedan važan pronalazak na području Kosinja iz doba Rimskog carstva, a o čemu nas 1902. obavješćuje Vjekoslav Klaić u svom radu⁶: »Okolica grada Kosinja bila je napokon znamenita još za Rimljana. Prof. Brunšmid

našao je prošle godine (dakle 1901., op. Mance) u današnjem doljnjem Kosinju kamen s latinskim napisom (koji je valjda donesen s brežuljka Basarice), po kojemu se razabire, da je tu nekad stajao u rimsko doba municipium Tesleum.« Sljedeće istraživanje⁷ proveo je 1900. Karlo Patsch koji ga naziva »Granični kamen«. Potom Josip Brunšmid 1901. objavljuje⁴ doradu svoga prvog istraživanja i uz ostale promjene naziva ga današnjim imenom »Pisani kamen«.

Nakon navedenih prvih istraživanja o Pisanom kamenu pisalo se podosta, no manje-više svi prijevodi i opisi Pisanog kamena oslanjaju se na gornje opise Brunšmida i Patscha. Ponekad se mogu pronaći nešto drugačiji prijevodi, no u tim radovima u pravilu se ne spominju načini kako se do određenog prijevoda došlo. Tri istraživanja Pisanog kamena novijeg datuma detaljnije i preciznije obrađuju njegovu problematiku, svaki iz svog kuta gledišta i zaista ih vrijedi pročitati. To su radovi Boška Varičaka-Keranovića⁸, Nevena Jovanovića⁹ i Vedrane Glavaš¹⁰. Svi radovi navedeni su u popisu literature.

Negdje u 20. stoljeću, ali ne prije 1969., netko nepoznat iz zasigurno dobre namjere obojao je slova na kamenu, no nažalost time je napravio nepopravljivu i nestručnu pogrešku. Pisanom kamenu nepovratno je oduzeo, kako Neven

»Pisani kamen« u Begovači (snimio dr B. Gušić)

Branimir Gušić, Ponovno o šumama u Velebitu, Priroda br. 10., Zagreb, 1969.

Jovanović kaže, vrlo važnu kvalitetu: nejasnoću. Danas je izuzetno teško uopće pronaći sliku Pisanog kamena bez oslikanih slova. Ovdje donosimo fotografiju predsjednika PSH-a akademika Branimira Gušića, a koja je izuzetno značajna jer jasno pokazuje kako zadnji redak (Ð LATUS I), nedvojbeno pripada natpisu i izrađen je kad i natpis.

Prijevod natpisa na Pisanom kamenu

Prijevod Pisanog kamena od prvih radova na ovamo predstavlja problem istraživačima i znanstvenicima. U početku zato što prve prijeipse Brunšmid i Patsch dobivaju od nestručnih ljudi s terena, kasnije zato što se razlikuju promišljanja oko značenja zadnjeg retka (Ð LATUS I) i najnovije radi gore spomenutog bojanja slova.

Tako Patsch⁷ natpis prevodi na sljedeći način: »Ugovorena granica između Ortoplina i Parentina. Prilaz k živoj vodi Ortoplinima koraka 500. Strana 1.«

Brunšmidov prijevod⁴ nešto je drugačiji: »Po dogovoru ovo je međa između Ortoplina i Parentina. Pristup do žive vode (koja se nalazi na parentinskom zemljištu, op. Brunšmid) Ortoplinima je dozvoljen.«

Dotični ing. Jure Kosović koji se često navodi kao jedan od izvora prijevoda kaže: »Po dogovoru međa između Ortoplina i Parentina, pristup do žive vode Ortoplinima otvoren u širini od 500 koraka.«¹¹ O ing. Juri Kosoviću pronalazimo da je Ličan, vjerojatno iz Gospića, te da se svojim pisanim priložima javljao u Ličkim novinama prilikom njihovog pokretanja 1953. Vjerojatno je u jednom od svojih priloga obradio i Pisani kamen.

Na mrežnim stranicama Parka prirode Velebit možemo pročitati: »Dogovorom o granici između Ortoplina i Parentina, Ortoplinima je dopušten pristup živoj vodi širine pet stotina koraka.« Na žalost, nije naveden izvor tog prijevoda.

Poznati planinar i istraživač Velebita Ante Rukavina u svojem radu¹² predlaže ovaj prijevod: »Po dogovoru između Ortoplinaca i Parentinaca pristup do žive vode dopušten je Ortoplincima 500 koraka dugom i jedan korak širokom stazom.«

Neven Jovanović u svom radu⁹ koristi sitno modificirani prijevod Patscha: »Po dogovoru,

granica između Ortoplina i Parentina; prilaz do žive vode Ortoplinima 500 koraka, 1 širine.«

Nedvojbeno se radi o zajedničkom sporazumu i/ili sastanku (ex conventione) gdje je došlo do nagodbe između dva ilirska plemena, Ortoplina i Parentina, a u nazočnosti predstavnika rimske vlasti. Za Parentine znamo isključivo s Pisanog kamena i danas se smatra da su obitavali na području Kosinja. Ortoplini su obitavali na području današnje Stinice (Ortopla) kod Jablanca. Jasno je i to da su Ortoplini dolazili na parentinsko područje napajati blago na »živu vodu« (koja je već u parentinskom teritoriju), no problem istraživačima predstavlja sljedeće:

- Je li prilaz širok 500 koraka?
- Je li prilaz dugačak 500 koraka?
- Je li prilaz širok 1 korak?
- Je li prilaz dugačak 500 koraka i širok 1 korak?
- Je li riječ o vrelu Begovači kako navodi većina istraživača, ili vrelu Živulja¹⁰, kako promišlja Vedrana Glavaš i prije nje neki drugi autori?

Na ta i neka druga pitanja pokušat ćemo odgovoriti u sljedećim poglavljima.

Kartografija i toponimija Pisanog kamena

Povijesna kartografija uvijek je dobar izvor informacija, i na starim kartama možemo zaista mnogo toga pronaći. Karte Prve vojne izmjere (1763–1787), Druge vojne izmjere (1806–1869) i Treće vojne izmjere Habsburške monarhije (1869–1887), dostupne na portalu Mapire.hu, često se pokazuju kao vrlo detaljan i precizan izvor starih toponima. Tako se na karti Druge vojne izmjere, izrađenoj za Hrvatsku od 1865. do 1869. prvi puta pojavljuje i Pisani kamen, u formi toponima »Bieli kamen«. Na detalju karte jasno vidimo toponim »voda Begovača«, te dva toponima: Bieli kamen i Oblaj kamen. Bieli kamen je uz cestu i u produžetku vrela Begovače tako da se tu zasigurno radi o našem Pisanom kamenu.

Vrlo je zanimljivo vidjeti i toponim Oblaj kamen, te je bilo potrebno terenski istražiti o čemu se radi. Nakon posjeta Kosinju nedvojbeno je utvrđeno da je riječ o planinskom vršku, koji se nalazi 350–400 m zračne linije od Pisanog kamena, uz gotovo 200 metara visinske razlike.

Bieli kamen, karta druge vojne izmjere, 1865. – 1869.

Zbog toga se do njega može doći izuzetno strmom i teškom šumarskom, makadamskom cestom, po kojoj s obzirom na nagib od 20% ili više, može prolaziti samo teška šumarska mehanizacija.

Dalje, na karti Treće vojne izmjere 1869. – 1887., pojavljuju se isti toponimi, samo bieli prelazi u »Beli kamen«, a oblaj u moderniji naziv »Obli kamen«. Ovdje još jasnije vidimo kako se Bijeli kamen nalazi uz cestu nastavno na vrelu Begovaču, dok je Obli kamen pozicioniran od vrela Begovače i Bijelog kamena uzbrdo.

Sljedeća karta, koja je zasigurno derivat treće kartografske vojne izmjere Habsburške monarhije, pod nazivom Karlobag und Jablanac from

Spezialkarte der österreichisch-ungarischen Monarchie, iz 1877. prikazuje iste toponime: Beli kamen, Obli kamen i Begovača voda.

Prelazimo u 1934. i topografsku kartu Like, koja također vrlo precizno prikazuje navedene toponime. I zaista, zanimljivo je saznati da se, barem u kartografskim prikazima, naš Pisani kamen još 1934. zvao »Bijeli kamen«, a što nam ova karta sasvim jasno prikazuje, iako se ovdje pogrešno misli na vrh.

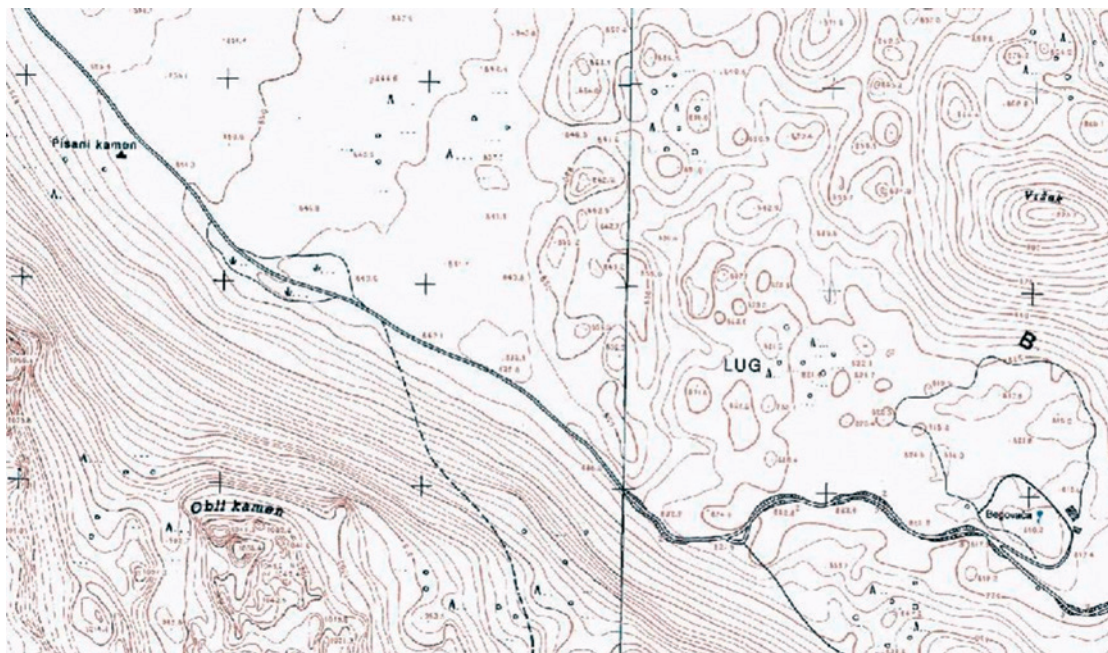
Kako ne bismo imali nikakvih dvojbi oko ovdje prikazanih toponima i zanimljivosti kako se Pisani kamen na starim kartama nazivao Bijeli kamen, omogućuju nam današnje službene

Kameni vršak »Obli kamen«

Bieli kamen, karta treće vojne izmjere, 1865. – 1869.

Pisani kamen, Hrvatska osnovna karta HOK5

topografske karte Republike Hrvatske. Hrvatska osnovna karta HOK5, koju možete pronaći na Registru geografskih imena, donosi nam toponime Pisani kamen, Obli kamen i voda Begovača. Ovdje prikazujemo detalj Hrvatske osnovne karte HOK5 za to područje, a gdje se navedeni toponimi vrlo jasno razaznaju.

Toponimija Pisanog kamena, a koju nam donose radovi i povijesna kartografija, dakle je izuzetno zanimljiva:

Tablica toponima Pisanog kamena, Mance, 2020.

Godina	Izvor	Toponim
1835.	Franjo Julije Fras	stijena kod izvora
1865. - 1869.	Karta Druge vojne izmjere	Bieli kamen
1869. - 1887.	Karta Treće vojne izmjere	Beli kamen
1898.	Brunšmid	Međašnji kamen
1900.	Patsch	Granični kamen
1901.	Brunšmid	Pisani kamen

Vrlo je značajno da toponim »Pisani kamen« Brunšmid počinje koristiti tek nakon terenskog istraživanja te posjeta kosinjskom kraju i lokalitetu Legenac. Možemo dakle vjerovati da je točna teza Varičaka i Keranovića kako je taj kamen u narodu odavno poznat pod nazivom »Pisani kamen«.

Pisani kamen i planinari

Pisani kamen bio je motivacija i najistaknutijim hrvatskim planinarima. Tako je poznati liječnik, planinar i publicist dr. Željko Poljak pišući u jednom od svojih radova¹³ o još poznatijoj Premužićevoj stazi na Velebitu naveo sljedeće: »Mi smo mu se (Premužiću, op. Mance) na 10-godišnjicu VPP-a i 90-godišnjicu života odužili tako da smo na jednoj glatkoj stijeni iza Čepuraša pored Staze (Premužićeve staze, op. Mance) 30. lipnja 1979. dali uklesati spomen-natpis: Planinarska staza Ante Premužića, građena 1930-33, PSH 1979. (umro je nekoliko mjeseci poslije toga). Učinili smo to po uzoru na rimski Pisani kamen kod izvora Begovače na Velebitu koji dva tisućljeća odolijeva zubu vremena.«

Isto tako Pisani kamen bio je od 1994. dio »Velebitske obilaznice«, koja je nažalost danas deaktivirana. Bila je to obilaznica s 35 ponuđenih kontrolnih točaka na sjevernom i srednjem Velebitu. Pisani kamen bio je 20. točka obilaznice, s naznakom nadmorske visine 850 m. I danas na Pisanom kamenu možemo vidjeti planinarsku markaciju.

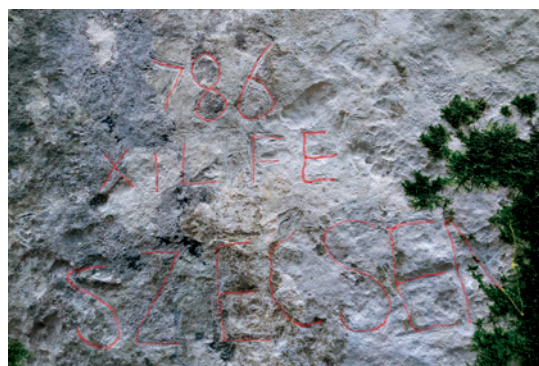
Za kraj ovog poglavlja valja se osvrnuti na časopis Hrvatski planinar. Riječ je o jednom od najstarijih časopisa u Hrvatskoj, koji izlazi

Planinarska markacija na Pisanom kamenu

Drugi natpis na Pisanom kamenu, Josip Brunšmid, 1901.

Vidljive konture natpisa zastavnika Szecsena iz 1786,

od 1898. do danas. Značajno je istaknuti da je upravo Hrvatski planinar u 4. broju od 1899., u »Raznicama« na kraju lista¹⁴ prvi izvijestio svoje čitatelje o pronalasku i istraživanju Pisanog kamena.

Godina 1786. i zapis zastavnika Szecsena na Pisanom kamenu

Nije dobro da se na ovako važan povijesni spomenik »in situ« i to moguće iz vremena i života Isusa Krista, ljudi upisuju i ostavljaju svoje tragove. No eto, ljudska je potreba ostaviti trag, ali moramo biti oprezni i pažljivi što i kako radimo. Pa i to famozno bojanje slova na natpisu nije dalo ništa dobro, iako je namjera sigurno bila dobra. Tako se na Pisanom kamenu mogu vidjeti i neki drugi zapisi, a ovdje ih navodimo dva, kao primjer i molbu što NE TREBA raditi. Oko originalnog natpisa razaznaje se cijeli niz tragova, crta, slova, oznaka. Najbolje se vide slova N i O koja je netko uklesao odmah ispod samog natpisa.

Na Pisanom kamenu mogu se raspoznati i neka druga slova i oznake, no najznačajnije je primijetio i u svom radu⁴ donio isključivo Brunšmid. Tako on navodi sljedeće: »Pročelje njegovo (Pisanog kamena, op. Mance) od naravi oravno, ima danas dva natpisa: lijevo je bio plitko udubljen napis od negda sedam redaka, od kojih su prva i zadnja dva besposleni ljudi navodno šumarskim čekićima razbili. Preostala tri pričaju, da je na tom mjestu godine 1786. bio neki zastavnik Szecszen, koji je ovamo valjda dospio na lov.«

I zaista, gledajući u originalni natpis oko 1,5 m lijevo u istoj razini i danas možemo, ako pažljivo promatramo, pronaći dio toga drugog natpisa. Na nižoj slici vidljive su konture natpisa osjenčane crvenom bojom radi lakšeg raspoznavanja.

Ako već moramo ostaviti neki trag da smo bili uz Pisani kamen, imamo cijeli niz modernih mogućnosti poput fotografije, GPS traga, video snimanja i sl. Sve ostalo samo može dovesti do

Pozicije natpisa na Pisanom kamenu – natpis o Parentinima i Ortoplinima zeleno, natpis zastavnika Szecsena crveno

nepopravljive štete. Stoga nemojmo to činiti jer nam je dužnost čuvati ovakve spomenike nulte kategorije za buduće naraštaje.

Oronimi: Begovača, Živulja i Živa voda

Jedno od pitanja kojim se bave istraživači Pisanog kamena jest lokacija »aquam vivam«, odnosno žive vode/vrela koje se spominje na Pisanom kamenu. Većina pretpostavlja da se na Pisanom kamenu govori o vrelu Begovači, udaljenom oko 1200 metara zračne linije od Pisanog kamena, dok nekolicina misli da bi to moglo biti i vrelo Živulja, udaljeno oko 2,7 km zračne linije od Pisanog kamena. Obje udaljenosti vrlo su jednostavno izmjerene pomoću aplikacije Google Maps, tim više što su se za Pisani kamen i vrelo Begovača koristile na terenu dohvaćene GPS pozicije.

Kao zanimljivost ovdje napominjemo kako smo vrelo Begovaču pronašli i na katastarskoj karti katastarske općine Kosinj, Lipovo polje iz 1875.

Ovdje dolazimo do nekoliko problema opisanih u poglavlju »Prijevodi natpisa na Pisanom kamenu«. Vrelo Begovača nije udaljeno 500 koraka, odnosno 740 m od Pisanog kamena (jedan mjernički rimski korak iznosi 1,48 m), već 1200 m, odnosno 810 koraka. Stoga pristup do žive vode Begovače ne može biti »otvoren 500

Vrelo Begovača

Mjesto gdje se nalazi vrelo Begovača

koraka dugom stazom«, već bi morao biti otvoren 810 koraka dugom stazom. Da je pristup do žive vode širok 500 koraka je besmisleno jer bi takva staza išla posred vrha Obli kamen i njome se obzirom na nagib zaista nitko ne bi mogao kretati, a i čemu služi staza široka 740 m ako njom vodimo blago na pojilo? Dakle morali bismo zaključiti kako se ovih 500 koraka ne odnosi na stazu, put, prolaz do vrela vode, već na nešto drugo.

S druge strane Vedrana Glavaš¹⁰ predlaže vrelo Živulju, koje se nalazi u Kosinjskom Bakovcu, kako je rečeno 2,7 km zračne linije od Pisanog kamena. Glavaš i sama potvrđuje slabost te teze s obzirom na udaljenost Živulje od Pisanog kamena, no podsjeća kako se na starim kartama upravo vrelo Živulja naziva upravo Živa voda (Aqua viva).

Međutim teza kako se radi o vrelu Živulji (Živa voda), a ne o vrelu Begovači (bez obzira na druge elemente koje Glavaš obrađuje i koje ćemo opisati u narednom poglavlju) ipak nije dovoljno čvrsta. Ovdje navodimo nekoliko razloga za to:

- Aqua viva, odnosno živa voda, vrelo, vrlica, izvor – može označavati bilo koji izvor
- Zašto postavljati međašni natpis (Pisani kamen) 2,7 km od vrela (Živulja) ako znamo da imamo 1,2 km udaljeno vrelo (Begovača) od tog istog natpisa? Logika nalaže da bi se

natpis postavio bliže Živulji da se mislilo na nju.

- Pristup Živulji od Pisanog kamena kao međaša moguć je isključivo preko planinskog vijenca koji čine Gavranuša kosa i Obli kamen. Radi se o ozbiljnim nagibima i visinskim razlikama kroz koje bi se izuzetno teško vodilo blago. Nakon tog vijenca do Živulje treba proći ili u širokom luku obići još nekoliko planinskih vrhova. Putovi se nisu tako radili, jer je čovjek oduvijek promatrao okoliš i nastojao si olakšati život.

Oronim Begovača, analizom Registra geografskih imena samo na kosinjskom području dolazi u pet toponima. To su Ponor Begovac – jedan od ponora rijeke Like u Donjem Kosinju (Lipovo Polje); Begovo jezero na Kršu; ovdje analizirano vrelo Begovača; šuma Begovača na širem području oko vrela Begovače i Begove bare u Ličkom polju Donjeg Kosinja blizu Markovog ponora. U Hrvatskoj postoje, vjerovali ili ne, 74 oronima koji u korijenu imaju »Beg«. Jasno je da je riječ o turcizmima nastalim za vrijeme osmanlijske vlasti. Stoga, mi danas ne znamo kako se vrelo Begovača zvalo prije osmanlijskih osvajanja. Moguće samo vrelo, ili živa voda.

Ante Rukavina u svom radu¹⁵ donosi narodnu predaju kako je kosinjsko područje Begovača

(po njemu i vrelo Begovača) dobilo ime: »Po dolasku Turaka u 16. stoljeću, prema narodnom pripovijedanju, neki se beg htio naseliti u Kosinju. Kako su se Turci najčešće naseljavali u blizini žive vode, obiđe beg čitavo Ličko polje duž rijeke Like i odabra pitomo Lipovo polje u blizini ponora rijeke Like. To je u proljetnim danima divan kraj za koji se, kad zazeleni i razlista, može reći, da je zemaljski raj. Tražeći mjesto na kojem bi sagradio kuću, opazi beg u granama visoka drveta nešto nalik na gnijezdo pa pošalje sina da vidi od kakve je ptice. Sin se vrati i reče da ono nije gnijezdo, nego gomila mulja zaostala od poplave. Zabezegnuti beg i njegova pratnja pobjegoše dalje u šumu i beg se nastani u predjelu koji se i danas zove Begovača.«

U Republici Hrvatskoj danas imamo 10 oronima Živa voda, od čega 8 vrela ili bunara, jednu šumu i jednu uvalu. No imamo i 10 oronima Živulja, od čega 3 izvora.

Dakle, prije 2000 godina u pretpostavljeno vrijeme izrade natpisa na Pisanom kamenu, vrlo vjerojatno se većina izvora vode nazivala doslovno »živa voda tj. vrelo«. Neke »žive vode« zadržale su taj općeniti naziv, a mnoge su ga promijenile zbog administrativnog utjecaja (Osmanlije i drugi osvajači) ili zbog neke vrlo važne povijesne uloge poput recimo zagrebačkog Manduševca.

Iz svega navedenog živa voda, aqua viva, odnosno danas vrelo Begovača zasigurno stoji kao puno izgledniji izvor o kojem se govori na Pisanom kamenu.

Dolabelin zid i Pisani kamen

Godine 1962. detektiran je natpis (R. Matejčić, riječki Novi list, 29. 11. 1962.) na ostacima tzv. Dolabelinog zida (Granični zid, Grčki zid) na području Jablanca, građenog u 1. st. To je natpis namjesnika provincije Publija Kornelija Dolabele (Publius Cornelius Dolabella), pronađen između Jablanca i Stinice, kojim se regulira razgraničenje između zajednica Bega (Begi, Begii – Karlobag) i Ortoplina. Detaljnije o samom Dolabelinom natpisu, možete pročitati u radu¹⁶ Duje Rendića-Miočevića.

Po Dolabelinom natpisu, danas se i taj suhozid naziva Dolabelin zid, dok se u ranijoj literaturi nazivao Granični ili Grčki zid. Prvi o Dolabelinom zidu i njegovoj mogućoj

Dolabelin natpis »in situ«, 1. st., Dolabelin zid kod Jablanca

poveznici s Pisanim kamenom piše još 1900. Cvjetko Vurster¹⁷ te navodi sljedeće: »Ne manje zanimljiv je opstanak druge građevine starinskoga porijekla u neposrednoj blizini Jablanca. Na prvom brežuljku, sjeverno, od opisanoga,

Odljev Dolabelinog natpisa, Gradski muzej Senj

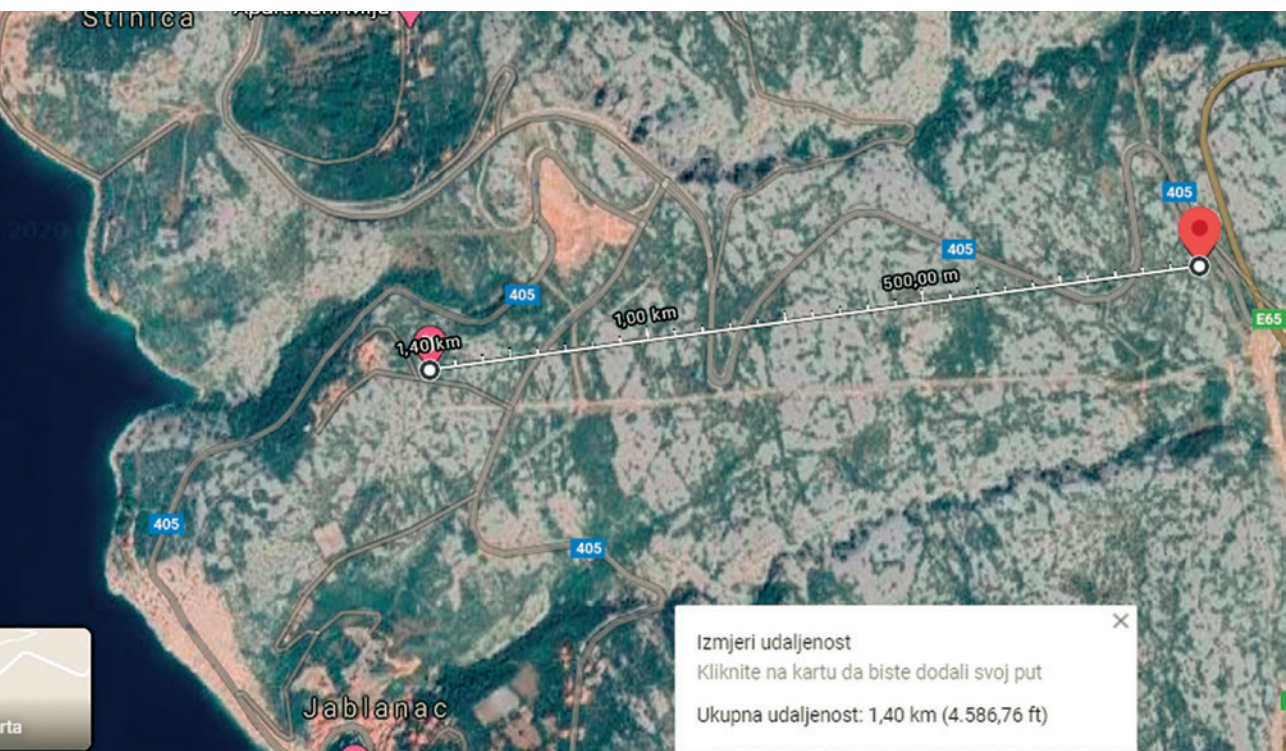

IVAN MANCE

Dolabelin zid

nalaze se ostanci staroga 2 – 3 m debeloga suhozida, koji se od vrha brežuljka uspinjućom se kosom proteže prema Velebitu i po njemu, u koliko se od ozdol viditi može, duljinom od kakovih 10 km. Ovaj zid osobito se dobro razabire, kada se polazi iz Jablanca na Rab, te se može pratiti okom do visine od kakovih 800 m, a neprekidan pravac mu je od zapada prema istoku. Prema kazivanju žitelja može se do Apatisanske kose i odavle do Kosinjske doline pratiti, prema čemu mogao bi prolaziti također u blizini onoga međašnoga kamena, otkrivenoga u Lomskoj dulibi. Držim, da u ovom zidu vidimo među onih dvajuh japodskih plemena, kojima međašni kamen protumačiste prošle godine u Vjesnika. Poblizja iztraživanja uz mali trud razjasnila bi ovu vrlo zanimljivu činjenicu.»

Od ovog suhozida danas su ostali samo »ostaci ostataka«. Krajem studenog 2020. teren-skim obilaskom i GPS lokalizacijom predmet-nog zida utvrđeno je sljedeće: zid se isključivo može primijetiti od brdašca Panos odmah poviše Jablanca pa do ispod Jadranske magi-strale, u ukupnoj duljini od oko 1,4 km. Dalje u

GPS pozicioniranje i izmjera Dolabelinog zida, izrada Mance, 29. studeni 2020.

Velebitu zid više ne postoji niti u ostacima, iako se na Google Maps pažljivim promatranjem može zamijetiti i nešto iznad Jadranske magistrale.

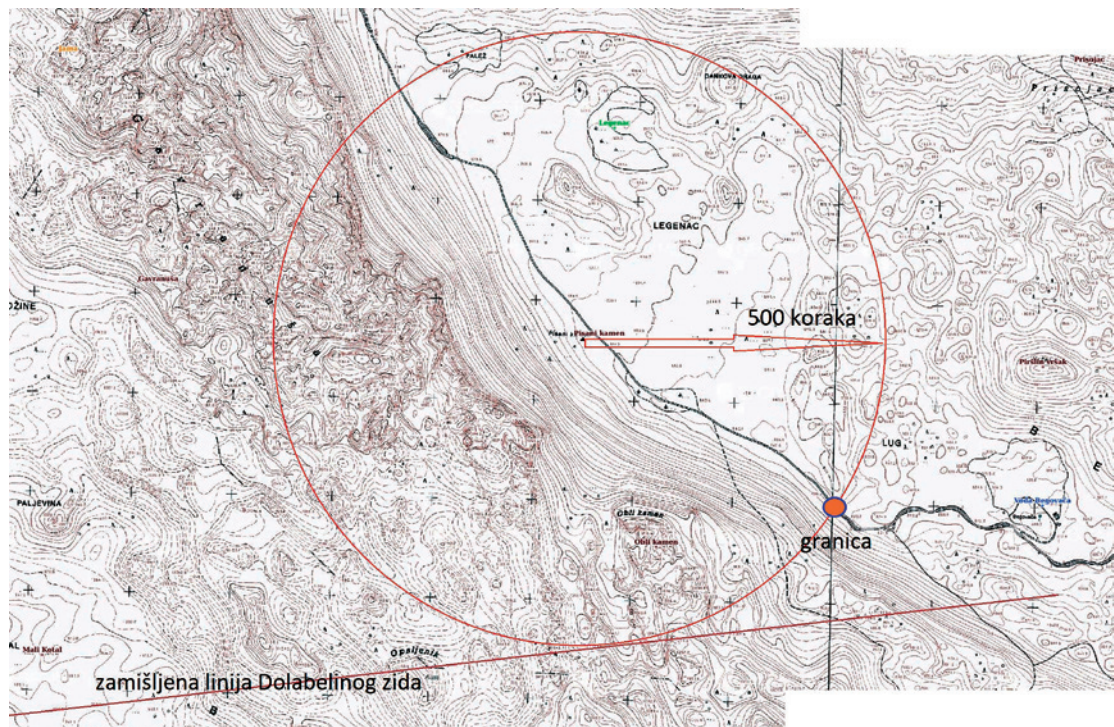
Deblja linija koja se vidi na karti ispod Dolabelinog zida predstavlja trasu dalekovoda. Na žalost i tih 1,4 km je izlomljeno, ispresijecano, suhozid je porušen i zaista na samo nekoliko nepristupačnih pozicija još ima jasno vidljive konture.

Danas znamo kako je Dolabelin zid kod Jablanca razgraničavao ilirske Bege i Ortopline, no njegov pravac u Velebit zaista prolazi izuzetno blizu Pisanog kamena i to nikako nije slučajno. Tako se u najnovijem istraživanju Vedrane Glavaš¹⁰ rade vrlo precizna mjerenja zamišljenog pravca Dolabelinog zida i njegove udaljenosti od Pisanog kamena. Linija Dolabelinog zida prema njenim GPS terenskim mjerenjima prolazi na točno 765 m od Pisanog kamena, a što je, vrlo zanimljivo, gotovo u granicama od 500 rimskih koraka (740 m) naznačenih na Pisanom kamenu. Stoga Glavaš zaključuje kako su Parentini dozvolili prijelaz preko svog teritorija udaljenog 500 koraka od Pisanog kamena do Dolabelinog zida

(odnosno do njihove granice) i dalje u širini 1 korak.

Pokušali smo granicu potvrditi analizom na Hrvatskoj osnovnoj karti HOK5, koja dolazi u vrlo preciznom mjerilu 1:5000. To mjerilo omogućuje da se Dolabelin zid kod Jablanca sasvim precizno vidi, stoga smo po njemu povukli pravac preko Velebita prema Kosinju i evo što smo dobili: u centru kružnice je Pisani kamen, te vidimo da i ovdje 500 koraka gotovo savršeno odgovara udaljenosti Pisanog kamena i zamišljene linije Dolabelinog zida. Vrelo Begovača je na slici nešto desnije cestom od »granice«. Kod Glavaš granice izgledaju nešto drugačije, a da bi korespondirale s prijedlogom Živulje kao vrela o kojem Pisani kamen govori, no taj prijedlog nema čvrsto uporište zbog gore navedenih razloga.

Ovdje je važno pokazati kako su znanstvenici već otkrićem Pisanog kamena bili u pravu dovodeći ga u vezu s Dolabelinim zidom kod Jablanca. Na oba se spominju Ortoplini, a zamišljena linija Dolabelinog zida gotovo savršeno odgovara udaljenosti od 500 rimskih koraka od Pisanog kamena. Možda je upravo radi linije Dolabelinog

HOK5, linija Dolabelinog zida i 500 koraka od Pisanog kamena, izradio Mance, 2020.

zida, dogovor između Ortoplina i Parentina bio kako je granica na 500 koraka.

S obzirom na to da Dolabelin zid ne postoji fizički na Velebitu niti mu se naziru tragovi oko područja Pisanog kamena, za ovakva promišljanja zaista za sada nema nikakvih fizičkih (arheoloških) dokaza. Međutim, slijedom logičkog zaključivanja iz dostupnih materijala, istraživanja i radova, zaista nije nemoguće da se preko živog kamena, svima vidljivog uz cestu, na ovakav za ona vremena vrlo precizan način, definira granica nekog područja.

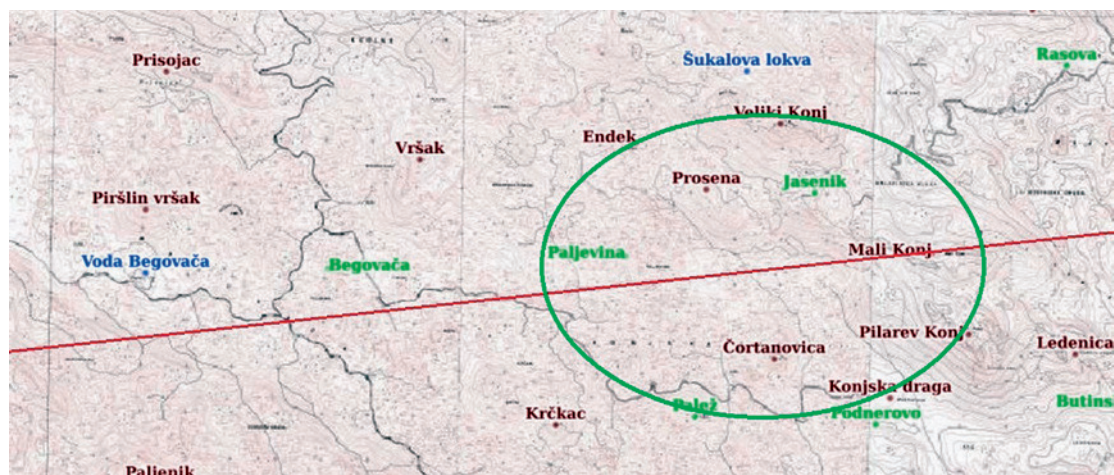
Dolabelin zid i tzv. Mali Pisani kamen

Postoji još jedan slabo poznati podatak, doduše samo u narodnoj predaji, a koji daje dodatnu zanimljivost Pisanom kamenu i zamišljenoj liniji Dolabelinog zida. Tako nas Ante Rukavina u dva svoja rada upoznaje s Malim Pisanim kamenom. U prvom radu¹² on kazuje sljedeće: »Stariji stanovnici s područja Kosinja znali su Mali pisani kamen koji se nalazi u Konjskoj dragi kod Kosinja i ima dva reda teksta.« Dok je u drugom radu¹⁸ nekoliko godina poslije izvješće o Malom pisanom kamenu još detaljnije. Navodno su stari Kosinjani negdje ispod vrha Konj u Konjskoj dragi primijetili tzv. Mali Pisani kamen. Radi se navodno o stijeni visokoj 1,5 m, s unatrag nagnutom plohom i dva reda nepoznatog teksta. Nitko ga nije posebno označio, ali je ostao u sjećanju starijih stanovnika Kosinjskog Bakovca i Lipovog Polja. Pokušaji 1970-ih da ga se pronađe nisu uspjeli.

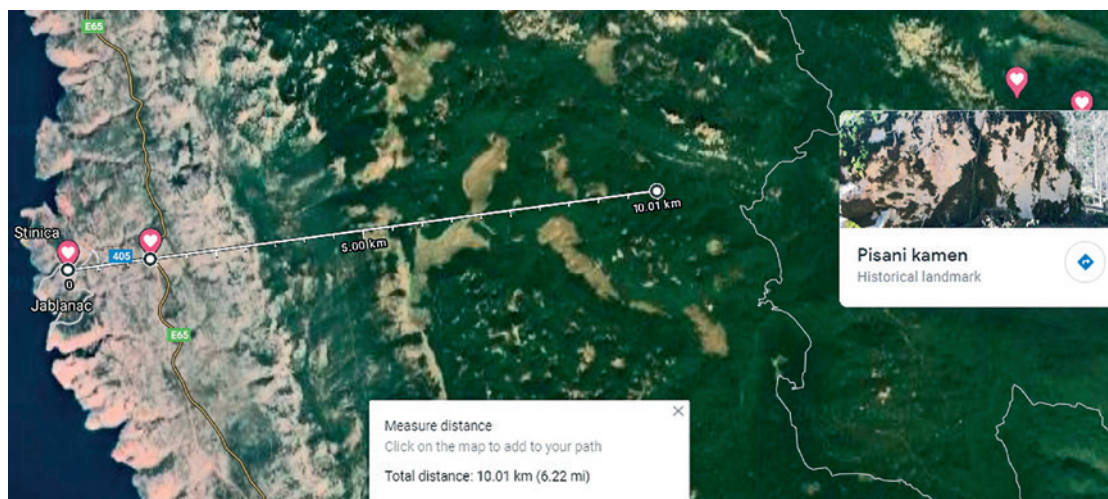
Dakle, iz narodne predaje saznajemo za »Mali pisani kamen«, visine 1,5 m s unatrag nagnutom plohom i dva reda nepoznatog teksta. Taj kamen navodno se nalazi »negdje ispod vrha Konj u Konjskoj dragi« na području Kosinja. Opet koristeći kartu HOK5 i povlačeći dalje zamišljenu liniju Dolabelinog zida dolazimo do sljedeće slike.

Na slici (dolje) jasno vidimo da zamišljena linija Dolabelinog zida (crveno) prolazi gotovo središtem približnog područja Konjske drage (zeleno) i točno kroz vrh Mali Konj. Kako linija Dolabelinog zida korespondira s Pisanim kamenom, tako i svjedočanstva o poziciji Malog pisanog kamena također na neki način korespondiraju s linijom Dolabelinog zida. Samo zbog ovoga vrijedilo bi obaviti terensko istraživanje tog područja u pokušaju pronalaska Malog Pisanog kamena, ako je preživio šumarsku mehanizaciju i jasno, ako su svjedočanstva istinita. Možda bi nam Mali Pisani kamen otkrio nešto novo oko granica i života Parentina.

Ono što se svakako daje zaključiti jest činjenica kako je Dolabelin zid kod Jablanca u »geografskoj vezi« s Pisanim kamenom, a moguće i s Malim Pisanim kamenom, ako on postoji. Dolabelin zid vrlo vjerojatno nikada nije građen kako prva svjedočanstva govore »duljinom od kakovih 10 km« i do visine od 800 m. Zid bi u tom slučaju morao proći preko Dundović kose, a koja se nalazi iznad zaselka Dundović Podkuki (prvo seoce kad s Jadranske magistrale kod Jablanca

Linija Dolabelinog zida i područje Konjske drage, izradio Ivan Mance, 2020.

Zamišljena linija 10 km od postojećih dviju GPS točki Dolabelinog zida, izradio Ivan Mance, 2020.

krenemo cestom prema Alanu). Radi se o velebitskom vijencu (kosi, kuku) koji se diže gotovo okomito nekakvih 200 m u visinu od područja Dundović Podkuka, i zaista je teško vjerovati da bi se bilo što ovdje moglo graditi. Nakon Dundović kose, kako se i na gornjoj slici vidi, zid bi išao još 6 – 7 km uz Velebit i nekakvi ostaci bi se vjerojatno na tom potezu odavno pronašli.

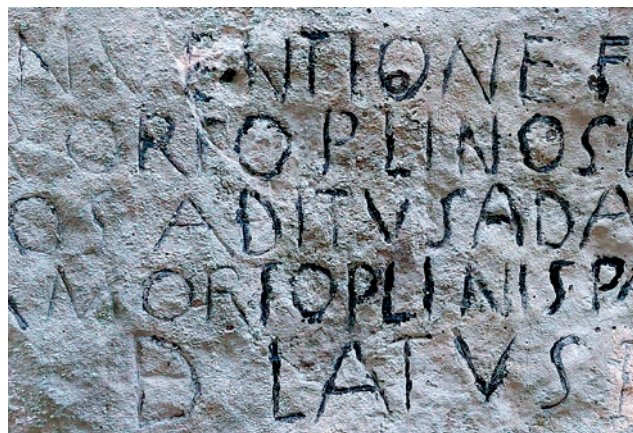
Dolabelin zid vjerojatno je išao od brdašca Panos poviše Jablanca do Dundović kose i tu je radi prirodne barijere stao. No njegova geografska pozicija koristila se u daljnjem definiranju granica i prostora. Stoga možemo vjerovati kako je Dolabelin zid imao važnu ulogu u definiranju granica između Ortoplina i Parentina kod Pisanog kamena.

Mali pisani kamen prvo moramo pokušati pronaći, u nadi da nas neotkriven čeka negdje u Konjskoj dragi u Kosinju, između vrhova Mali i Veliki Konj, a tek potom vidjeti korespondira li on s linijom Dolabelinog zida.

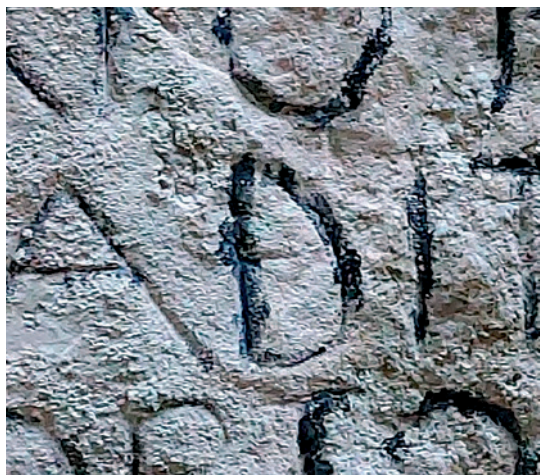
Zaključna analiza natpisa na Pisanom kamenu

Što smo do sada obradili? Pisani kamen (vjerojatno iz 1. st. naše ere) nalazi se »in situ« na području Kosinja, na njemu je uklesan latinski natpis o razgraničenju Ortoplina i Parentina, te o pravu na korištenje vrela vode. Radi se gotovo sigurno o vrelu Begovači, koje se prije Osmanlija nije zvalo Begovača, nego vjerojatno samo »vrelo,

izvor, živa voda«, a i najbliži je izvor od lokacije samog Pisanog kamena. Na njemu se nalazi i slabije vidljivi natpis (potpis) zastavnika *Szecsena* iz 1786. Pisani kamen pojavljuje se i na geografskim kartama s različitim toponimima, a od njegovog pronalaska problematizira se značenje onog što je na njemu napisano. Stoga postoje različiti prijevodi natpisa na Pisanom kamenu, koji se smisleno i sadržajno prilično razilaze. Pronalaskom Dolabelinog natpisa 1962. na Dolabelinom suhozidu kod Jablanca znanstvenici promišljaju kako bi Dolabelin zid mogao imati neke veze s Pisanim kamenom, s obzirom na to da se na oba natpisa spominju Ortoplini. Kod Jablanca Ortoplini graniče sa zajednicom Bega (Begi, Begii), a kod Pisanog kamena sa zajednicom

Dio natpisa na Pisanom kamenu

Slovo D u riječi ADITUS na natpisu Pisanog kamena

Parentina. Terenskim istraživanjem Vedrane Glavaš nesporno je utvrđeno kako zamišljena linija Dolabelinog zida gotovo savršeno odgovara udaljenosti od 500 rimskih koraka (740 m) od Pisanog kamena, a što je i ovdje potvrđeno analizom Hrvatske osnovne karte HOK5, te definiranjem GPS pozicija Dolabelinog zida, Pisanog kamena i vrela Begovače preuzetih na samom terenu. Time se zaključuje kako bi se na Pisanom kamenu trebalo raditi o granici, a koja je na 500 koraka od samog Pisanog kamena. Moguće postojanje Malog Pisanog kamena negdje u Konjskoj dragi iznad Donjeg Kosinja (a o kojem imamo živa svjedočanstva lokalnih Kosinjana), možda također korespondira s linijom Dolabelinog zida. No za te tvrdnje Mali Pisani kamen se prije mora pronaći ako postoji i u tom smjeru ide prijedlog za nastavak ovog istraživanja.

Nastavno donosimo novu analizu samog natpisa, promatrajući fotografiju visoke rezolucije snimljenu na terenu.

Tekst Đ LATUS I posebno je značajan. Crticu na slovu D primijetili su svi koji su prevodili natpis i većina se slaže kako ona nije slučajna. Dodali bismo da ni dvije crte na slovu I nisu slučajne iz jednostavnog razloga što ni jedno drugo slovo I na natpisu nema te dvije vodoravne crte na sebi. Pretpostavka je kako je autor natpisa time želio naglasiti da se radi o brojevima, a ne slovima: $D = 500 / I = 1$. Ako se slažemo da su to brojevi, sljedeća analiza postaje izuzetno zanimljiva. Ovdje po prvi puta donosimo detalj

koji nitko od istraživača do sada nije primijetio. Radi se o jasno vidljivoj crtici na slovu D u riječi ADITUS. Ta je crtica definitivno uklesana, što možemo primijetiti i na fotografiji.

Crtica na D u ADITUS isto tako ne bi trebala biti slučajna, jer slovo D u nastavku teksta »AD AQUAM« nema tu istu crticu. Ovime predlažemo sljedeće promišljanje:

Crtica na D u »Đ LATUS I« podrazumijeva ne samo broj 500, već i moguće označava na što se taj broj odnosi. Zato se postavlja crtica i na slovo D u riječi ADITUS (pristup, ulaz, prilaz, ulazak), a kako bi se naglasilo da je **ulaz/ulazak na područje Parentina udaljen 500 rimskih koraka**. Ako je »ulaz na područje Parentina« udaljen 500 koraka i sama granica je isto toliko udaljena. Jasno je da se crtica nije mogla postaviti na riječ FINIS (granica), s obzirom na to da ta riječ ne sadrži slovo D. Ovo savršeno odgovara i zamišljenoj liniji Dolabelinog zida za koju smo gore potvrdili da prolazi na gotovo 500 koraka od Pisanog kamena. Ovime dakle predlažemo da natpis ipak ne govori o 500 koraka dugačkom ili širokom putu, već da natpis zasigurno govori o 500 koraka udaljenoj granici između te dvije ilirske zajednice.

Time zaključno predlažemo i novi detalj na natpisu koji bi se trebao prikazivati sa crticama na slovima D u ADITUS i u D LATUS I:

EX • CONVENTIONE • FINIS
INTER • ORTOPLINOS • ET • PARE
NTINOS • A ĐITVS • AD • AQUAM
VIVAM • ORTOPLINIS • PASVS
Đ • LATVS • I

Shodno tome predlažemo i novi prijevod natpisa (u zagradama su riječi koje ne postoje na natpisu, ali pojašnjavaju njegov smisao):

Po dogovoru, granica između Ortoplina i Parentina (na) 500 koraka. Ulaz do Žive vode (Begovače) Ortoplinima je dozvoljen u širini 1 koraka.

... odnosno u slobodnijem prijevodu:

Prema zajedničkom dogovoru granica između Ortoplina i Parentina udaljena je 740 m. Dozvoljava se Ortoplinima ulazak na područje Parentina i pristup k vrelu Begovači, u širini puta od 1,5 m.

Pisani kamen danas

Makadamska cesta koja prolazi uz Pisani kamen prema vrelu Begovači zasigurno postoji u toj ili vrlo sličnoj formi od vremena Parentina i Ortoplina te njihovog dogovora. To nam potvrđuje i notorna činjenica kako cesta danas prolazi tridesetak metara od Pisanog kamena, te se nakon 1 km jedan krak ceste odvaja prema vrelu Begovači. Isto tako cesta je na tom dijelu bez uspona, dakle vrlo pristupačna i lagana za kretanje. Pretpostavimo stoga sljedeće vrlo jednostavno i praktično rješenje:

Ortoplini dolaze »cestom« iz svog primorskog područja goneći blago i prolaze tom istom cestom uz Pisani kamen. On ih obavještava da nakon 500 koraka (740 m) ulaze na područje Parentina i da je tu granica. Nastavljaju cestom, prolaze slobodno granicu jer imaju dogovor s Parentinima kako mogu prići vrelu Begovači tom istom cestom, koja je eto u to vrijeme široka 1 korak (1,5 m).

Jesu li Ortoplini išli i izvan ceste radi brojnosti blaga koje su vodili? Je li to blago paslo u blizini vrela Begovače? Vjerojatno je odgovor na oba pitanja DA. No, to postaje nevažno ukoliko natpis promatramo u predloženom kontekstu zajedničkog dogovora o granici te dogovora da

imaju postojeći put (cestu) kojom će prići vrelu, a ne u kontekstu čvrstog definiranja dimenzija nekog zamišljenog pristupa ili prostora. Ne zaboravimo da je »najjednostavnije rješenje u pravilu ono koje je uvijek ispravno«.

Zaključak

Pisani kamen povijesni je spomenik nulte kategorije »in situ«. Često se navodi kao kosinjska i velebitska zanimljivost, puno se o njemu pisalo, no u pravilu navodeći saznanja prvih znanstvenika koji su ga obrađivali (Brunšmid i Patsch). Pisani kamen premalo se istraživao nakon Brunšmida i Patscha i postoji tek nekoliko radova koji ga obrađuju. No neki od njih (Glavaš) potvrdili su međudnos Dolabelinog zida kod Jablanca i Pisanog kamena, što je izuzetno značajno za razumijevanje njegovog natpisa.

Ovim radom željelo se sistematizirati i obraditi sva dosadašnja saznanja o Pisanom kamenu, ali i ponuditi neka nova rješenja dobivena otkrićem novog detalja na Pisanom kamenu. Svakako je potrebno pokušati locirati Mali Pisani kamen u Konjskoj dragi iznad Donjeg Kosinja, jer svjedočenja o njegovom postojanju i lokaciji

Zvonimir Kulundžić kod Pisanog kamena – pokazuje prstom, oko 1965.

moгуće korespondiraju sa zamišljenom linijom Dolabelinog zida.

U svakom slučaju Kosinj je prepun povijesnih zanimljivosti, od kojih uvijek vrijedi istaknuti moguću lokalitet prve tiskare u Hrvata kao i područje autohtonih i najvećih vinograda u Lici. Znamo da je Kosinj i danas bogat nepresušnim izvorima vode, poput vrela Žive vode (Begovače) o kojoj Pisani kamen govori. O kosinjskim vrelima govori i važan pisani izvor¹⁹ koji potvrđuje postojanje kosinjske tiskare. Autor tog teksta išao je iz Jablanca prema Kosinju te je možda i on, kao i Ortoplini, prolazio uz Pisani kamen: »*Odavde (od Jablanca, op. Mance), prešavši planine i šume, silazeći prema nižem području, stiže se u Kosinj. Utvrda se nalazi na uzvisini i od nje su preostale samo ruševine. **Bogat je nepresušnim izvorima.** Da je ovo mjesto za vrijeme onih kršćana, koji su tu prije obitavali, bilo slavno i nadaleko poznato, vani i u zemlji, **dokaz su tiskani ilirski brevijari, koji su ovdje tiskani,** kao što se to čita u bilješci onih brevijara, kojima se sada služe svećenici glagoljaši pri čitanju kanonskih časova.*«

Literatura

1. Vukelić, Joso: Krasno: monografija u povodu 200. obljetnice župe sv. Antuna Padovanskoga i 170 godina školstva u Krasnu, Rijeka, 2007.
2. Marković, Mirko: Ličani kroz prošlost, Jesenski i Turk, Zagreb, 2006.
3. Brunšmid, Josip: Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije II, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, Vol. 3 No. 1, 1898.
4. Brunšmid, Josip: Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije IV, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, Vol. 5 No. 1, 1901.
5. Fras, Franz de Paula Julius: Cjelovita topografija Karlovačke vojne krajine — Mjestopis iz 1835. godine, biblioteka Ličke župe, Gospić, 1988. na opis Kosinja i Begovače
6. Klaić, Vjekoslav: Građa za topografiju ličko-krbav-ske županije u srednjem vijeku, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, Vol. 6 No. 1, 1902., str. 1. - 31.
7. Patsch, Karl: Lika u rimsko doba, Beč, 1900. biblioteka Ličke župe, Gospić, 1990. na Pisani kamen
8. Varičak-Keranović, Boško: Pisani kamen, najstariji vodnogospodarski zapis; u Identitet Like – korijeni i razvitak, Holjevac, Ž. (ur.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2007.
9. Jovanović, Neven: Noga filologa – Pisani kamen, Zarez, godište IX, broj 201, 8. 3. 2007.
10. Glavaš, Vedrana: The legends of rock: stories, landscape and boundaries in the Central Velebit Mountain; u Landscape in Southeastern Europe, Mirošević, L. (ur.), LIT VERLAG GmbH & Co. KG, Wien, 2018. na rad
11. Posavec, Karlo: Kratki prikaz povijesnog razvoja šuma i šumarstva Like, Šumarski list 7-8, 1973.
12. Rukavina, Ante: Privreda Ličke i primorske strane Velebita, Senjski zbornik, Vol. 4 No. 1, 1970.
13. Poljak, Željko: Premužićeva staza na Velebitu u povodu njezine 80. obljetnice, Senjski zbornik, Vol. 40, 2013.
14. Raznice – Drevni historički spomenik na Velebitu, Hrvatski planinar, god. II, br. 4, 1899.
15. Rukavina, Ante: Velebitske vode i vodice, Naše planine, Vol. 73 No. 3-4, 1981.
16. Rendić-Miočević, Duje: Novi Dolabelin »terminacijski« natpis iz okolice Jablanca, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, Vol. 3 No. 1, 1968.
17. Vurster, Cvjetko: Izvještaji muzejskih povjerenika i prijatelja, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, Vol. 4 No. 1, 1900., str. 231.
18. Rukavina, Ante: Kletve i suze Velebitske, Naše planine, No. 11-12, 1974.
19. Kratak i sadržajan opis dviju županija hrvatskog kraljevstva Like i Krbave (lat. Brevis et compendiosa duorum Comitatum Regni Croatiae Likae et Corbaviae descriptio), 1696.

U planine s Leom

Andrej Đapić, Labin

Jednoga sunčanoga listopadskog dana, nakon povratka s trčanja, na otiraču ispred ulaza u stan zatekli smo mačića. Sjedio je i čekao nas. »Ha, imate novog ljubimca! Sad je gotovo, odabrao vas je«, šalili su se susjedi s kojima trčimo. Sitan, žućkast i prugast mršavko mirno nas je gledao, kao da želi reći: »No, što se čeka? Otvaraj ta vrata!«

Živimo u prizemlju i imamo prostranu, dije-lom natkrivenu, ograđenu terasu. Dobro, može na terasu, da ga nahranimo i napojimo, odvedemo veterinaru na pregled, da pomognemo tom malom živom biću na teškom početku kratkoga života. A onda može nastaviti svojim putem.

Sutradan je u kartonskoj kutiji otišao u veterinarsku ambulantu, šarmirao veterinarke, dobio tabletu protiv crijevnih glista, antibiotik za liječenje upale pluća, mast protiv ušnih parazita i mast za liječenje upale očiju. Dobili smo bolesnika. Veterinarka je rekla da tako bolestan i neuhranjen ne bi preživio još tjedan dana da ga nismo uzeli. Nazvali smo ga Leo jer smo procijenili da je došao na svijet u srpnju. A i zato što je sličio malom, hrabrom lavu koji se izborio za sebe. Veterinarka je rekla: »Leo je super ime! Samo da nije Žučo. Imamo već četiri Žuće i zovemo ih Žučo Jedan, Žučo Dva, Žučo Tri i Žučo Četiri, da ih možemo razlikovati.«

Sljedeća su dva tjedna bila ključna. Svakodnevne terapije lijekovima, odlasci veterinaru dvaput tjedno, pokušaji da ga se nahrani... Samo je spavao, nešto malo pojeo, uvukao se nekom u krilo i opet spavao.

Nakon dva tjedna napokon je počeo dobivati na težini, antibiotici više nisu bili potrebni, okice mu više nisu bile upaljene, počeo je izgledati zdravo. Počeli smo dobivati darove za njega: transporter, vrećicu hrane, lopticu za igru.

Ispočetka je boravio na terasi, u kutiji ispunjenoj starim ručnicima i dekomom, s posudicom za hranu i vodu, pod zaštićenim, natkrivenim dije-lom terase. No, dani su postajali kraći i hladniji

pa nam je veterinarica savjetovala da barem noću boravi u stanu, pogotovo zato što u gradu vlada epidemija mačje virusne bolesti, tzv. mačje kuge, od koje mnoge mace uginu, pa bolje da smanjimo doticaj s vanjskim mačkama ako želimo da poživu. I tako je Leo noći najprije provodio u hodniku u pokrivenoj kartonskoj kutiji, pa tako dobio na korištenje cijeli hodnik. Nakraju se izborio za radnu sobu i kupaonicu. Ondje smo podvukli crtu. U spavaću sobu, kuhinju i dnevni boravak nije smio. Barem ne na duže vrijeme.

On to nije znao, no mi smo znali da će ubrzo sudjelovati i u našim planinarskim doživljajima. Nabavili smo povodac za mačke i nekoliko sam ga puta izveo u prirodu nedaleko od kuće, da iskušamo različite vrste ruksaka i opreme koji bi mu mogli biti ugodni. Vidjeli smo da voli penjanje na drveće i šuljanje po visokoj travi te da se voli smjestiti na rame kad se umori.

ANDREJ ĐAPIĆ

Na ramenu, na vrhu Žbevnice

Ubrzo je došla prilika da se okuša u pravom planinarenju. Vodio sam društvo na Žbevnicu, najzapadniji hrvatski tisućnjak, i Lea poveo s nama. Miješana, labinsko-riječka ekipa iz PD-a Kailaš okupila se na početku makadamske ceste prema repetitoru na Žbevnici.

Leo se vozio na stražnjem sjedalu, u svom transporteru. Uprtili smo ruksake, pripremili štapove, zategnuli gojzerice, pričvrstili Leu prsni pojas, pardon, povodac, i krenuli prema Žbevnici.

On je, naravno, želio u potpuno drugom smjeru pa je zapeo mirisati šipak i travke uz put. Pa bi se malo čistio i lickao. Nema druge nego s Leom na leđa, na ruksak. Nije se bunio, vidjelo se da mu odgovara pregled nad situacijom visoka.

Super je! Planinarimo, polako se uspinjemo, šuma se prorjeđuje, mačak uživa na ramenu, toplo je i sunčano, ljudi nas mimoilaze, mašu, slikaju Lea i žele ga dragati. Ali ne smiju jer je korona. Koji šarmer! Kad smo izišli na travnati dio, počeo je mijaukati i tražiti da ga spustimo. Otišao je u šušur pored puta, pristojno se olakšao, zatrpao i nastavio hodati dio puta s nama, i uz nas, i oko nas. Ubrzo je opet počeo zastajati, mirisati travke, istraživati busenje, tako da je opet morao na rame. Uglavnom, uspjeli smo se na vrh Žbevnice. A gore, ljudi kao na proštenju! Gomila

poznatih i nepoznatih planinara i trkača iz obiju županija, djeca i psi trčkaraju, mladi se sunčaju, stariji rakijaju. I svako društvanje propisno udaljeno, u skladu s epidemiološkim mjerama. Ali nitko osim nas nije došao gore s mačkom! Leo je jedini i naravno da je pobudio svačiju pozornost i da su ga svi htjeli fotografirati.

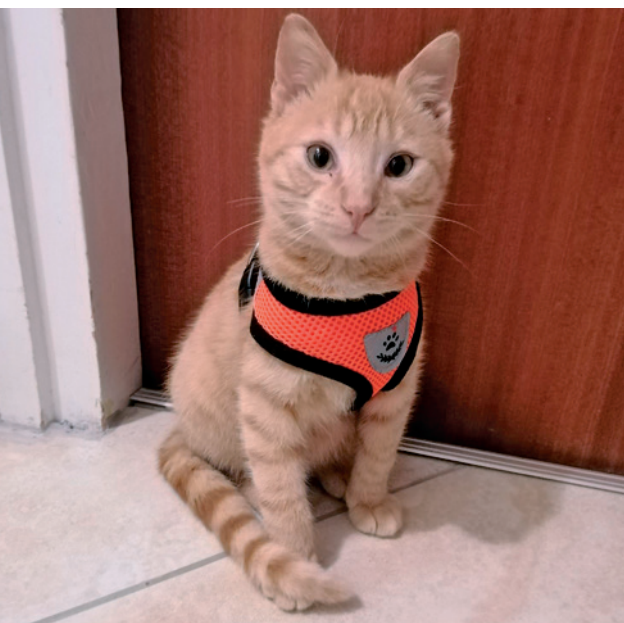
Nakon pečatiranja dnevnika i upisa u knjigu na vrhu, našli smo svoj komadić travnatog raja s vidikom na daleke snježne vrhove Dolomita, na jednoj strani, i Alpe, također pune snijega, na drugoj. Ma vidi ga, Triglav! Vadimo sendviče, grickalice i čaj. Idealno je vrijeme i mjesto za odmor. I Leo je dobio svoju porciju. Vezali smo njegov povodac za neku kržljivu biljčicu i pustili ga da miriše i upoznaje mjesnu floru pa zalegli uz ugodan razgovor, opijeni visinom i svježim zrakom.

Tišinu i spokoj prekinula su tri psa koja su se bez povodca naganjala posvuda uokolo. Leo je upao u borbeno raspoloženje pa sam ga digao na rame. Puhao je, režao, pružao pandže. Tada sam shvatio da ustvari nisam spasio njega od pasa, već pse od njega. Kakvo bi to bilo krvoproliće! Takva borbenost i hrabrost u tom malom, umiljatom, krznenom klupku!

Tako se naš mačak uspješno popeo na svoj prvi tisućnjak u životu, što hodajući, što stojeći na ramenu, što kunjajući na ruksaku. Bio je to tek prvi od naših dugih izleta s njime. Radimo sve duže ture i šetnje, on postupno uči trčkarati uz nogu, poput psića, a za nagradu ga pustimo da se popne na neko drvo, ne previsoko, da ga možemo spustiti.

Nakon objava fotografija svojih pustolovina na društvenim mrežama upoznali smo ljude koji također idu u planine s mačkom. U Puli idu na surfanje i kajak s macom te nas zovu da im se pridružimo. Iz BiH ga pozdravlja Micika, njihova najpoznatija mačka planinarka. Pozdravljaju ga i zovu u goste mace iz Zagreba i Beograda. Tko smo mi da mu branimo!

Očekujemo primitak pošiljke s internetske trgovine, specijalnu torbu za mačke s kojom se može na planinarenje. On to još ne zna, ali uskoro ga očekuje prvi klinčani put. Eto, da se ne iznenadite kada nas ugledate s mačkom na nekom hrvatskom osiguranom putu ili na nekom velebitskom vrhu.

Leo s »prsni pojasom«

Po stijenama Biševa

Put ekspedicionizma: penjačka ekspedicija u povodu 70. obljetnice HPD-a Željezničar

Rene Lisac i Nataša Petrin, Zagreb

Projekt Put ekspedicionizma HPD-a Željezničar ušao je 2020. u svoju četvrtu godinu, pošto se ekspedicijsko iskustvo gradilo, a tim jačao u Alpama, na Kavkazu i u Andama. Kao završnica projekta, bio je u povodu 70. obljetnice osnivanja HPD-a Željezničar planiran uspon na 7000 metara visoke vrhove Kun i Nun u Indijskoj Himalaji, pod motom »100 metara za svaku godinu postojanja HPD-a Željezničar«. Međutim, ta ekspedicija nije bila ostvariva, a svi su planovi do daljnjega odgođeni.

Speleološki je dio projekta već ionako bio usmjeren na istraživanje podzemlja na Crnopcu, hrvatskom i svjetskom speleološkom eldoradu,

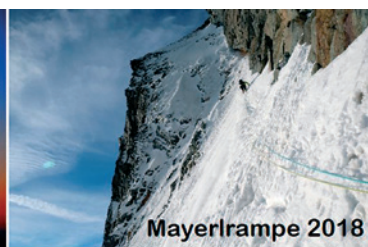
pravomu mjestu za takvu ekspediciju. Za vrhunške rezultate u speleologiji zaista nema potrebe putovati izvan Hrvatske. Kako bismo ipak obilježili 70. obljetnicu i svojim aktivnostima ostavili barem mali trag, skupina alpinista, članova Alpinističkog odsjeka HPD-a Željezničar, potražila je mjesto za jedinstvenu avanturu u vlastitoj domovini. Nakon razmatranja više opcija i nekoliko posjeta jadranskim otocima, odabrano je Biševo, od kopna najudaljeniji naseljeni hrvatski otok, ambijentalno vrlo atraktivan i penjački posve neistražen. Njegova udaljenost od Zagreba (Biševo je rijetko mjesto u Hrvatskoj do kojeg je gotovo nemoguće javnim prijevozom iz Zagreba

Monte Rosa 2017

Begunjščica 2018

Mayerlrampe 2018

Kavkaz 2018

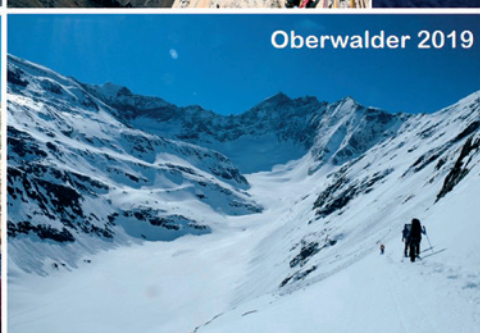
Peru 2019

Col du Geant 2018

Logarska 2019

Oberwalder 2019

Dolomiti 2019

Zagrebački alpinisti na Biševu

stići u jednom danu) i slabe mogućnosti nabavke hrane i vode na otoku, dale su ovom pohodu ekspedicijski karakter.

Umjesto velikih penjačkih dostignuća i nadmorskih visina, nadali smo se čarobnom istraživačkom projektu, gotovo u razini mora. Skupila se osmeročlana ekipa u sastavu: Bernard

Bregar, Nataša Petrin, Vladimir Mesarić, Valent Balun, Ira Bulić, Rene Lisac, Tin Cvitković i Iva Božić.

Pripreme su započele u rujnu 2020., a na put smo krenuli 4. listopada. Kako bismo stigli u jednom danu, unajmljujemo privatni prijevoz do uvale Porat, poznate po jednoj od najljepših pješčanih plaža na Jadranu. Na otoku nas ugošćuje mjesna inicijativa Spasimo Biševo i njezin inicijator Stjepan Tafra, borac za očuvanje prirodnih i, posebno, društvenih vrijednosti otoka. U altruističkom duhu, već godinama održava tematske rezidencije koje stvaraju sasvim drugačiju priču o boravku i životu na otoku, čime pridonosi očuvanju i unaprjeđenju okoliša i zajednice. Cilj nam je bio da kao njegovi gosti za desetodnevni boravak penjački istražimo otočne stijene i time započnemo stvaranje malog penjačkog vodiča za taj šarmantni i izolirani jadranski otok.

Na ekspedicijama stvari često ne idu kako bismo očekivali, pa ni ova mala ekspedicija nije bila iznimka. Iako su stijene bile svuda oko nas, prvih dana nismo našli takvu koja bi bila pravo mjesto za penjačke izazove i stvaranje budućega maloga otočnoga penjačkog raja. Uz to što je velik dio stijena prilično loše kvalitete, suočili smo se i s pitanjem zaštite prirodnog prostora. Iako su nas internet i izravni kontakti uvjerali

RENE LISAC

da nema prepreka za naš pothvat, u posljednji smo trenutak obaviješteni da se na južnim klifovima gnijezde zaštićene vrste ptica, a i da bi za ozbiljnije opremanje penjališta bilo dobro dobiti blagoslov nadležnih tijela. Pomalo razočarani, ipak nismo odoljeli, pa smo suzdržano virnuli preko ruba impresivne južne litice, visoke stotinjak metara, i uvjerali se da su ondje pravi gazde Eleonorini sokoli (*Falco eleonora*). Ta će stijena ipak ostati samo njima. Veličanstvenost takvih staništa i susret s ljepotom tih čarobnih, za taj arhipelag endemskih letača, zatomi čovjekovu želju da se ide verati po njihovu domu.

No, to nas nije pokolebalo da u sljedećim danima nastavimo istraživati ostale penjačke mogućnosti na otoku, poput DWS (Deep Water Solo) lokacija, koje su se zaista pokazale kao jedna od glavnih penjačkih atrakcija. Lokacije smo snimili i zabilježili.

Na jednom takvom istraživanju zapadne obale otkrivamo zanimljivu vertikalnu i mjestimično prevjesnu stijensku barijeru iznad uvale Potok, visoku dvadesetak i dugačku gotovo 100 metara. Iako nema atraktivnost ciljanih

Domaćin u biševskim stijenama

stometarskih južnih klifova, raznolikost i ljepota linija na prvu nas je osvojila. Vrlo smo se brzo usmjerili na tu lokaciju, počeli krčiti pristupne putove, penjati »trad« linije i izvoditi *top rope* izviđanja budućih spitanih linija.

U stijeni neposredno iznad mora

RENE LISAC
RENE LISAC

Snimanje dronom

Deep water solo penjanje

U uvali Potok zadržali smo se tri dana. Najprije smo prokrčili prolaz do podnožja i vrha stijene, snimili je, a zatim penjali različite netaknute linije koje su nam odozdo izgledale izazovno, ali izvedivo. Neke od njih pružale su nebrojene mogućnosti za klasična (»trad«)

osiguranja, dok su druge, iako penjački vrlo zgodne, bile bez pukotina, rupa, žljebića, drveća i pješćanih satova, pa nisu pružale mogućnost za osiguravanje. Prve smo odlučili odozdo penjati na klasičan način te smo im dali UIAA ocjenu i ime, a ove druge penjali smo na top rope, usidreni

RENE LISAC

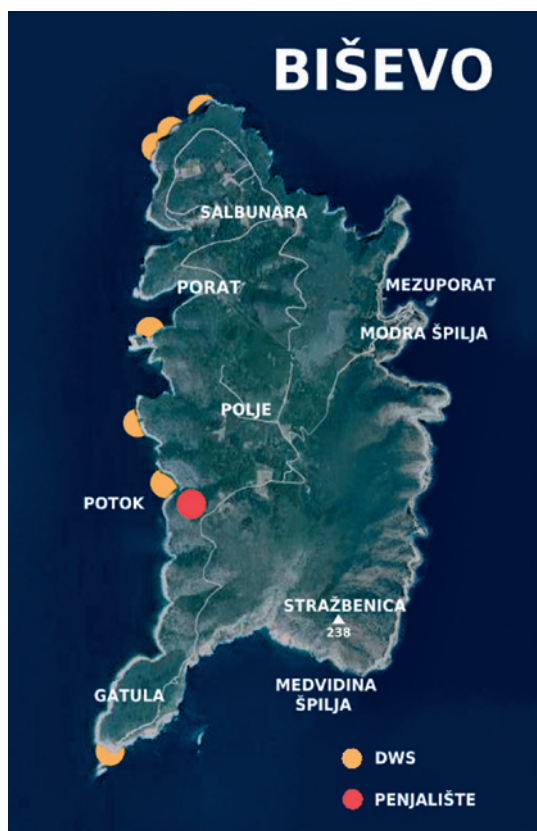
Veslanjem uz stjenovite obale Biševa

za drveće na vrhu stijene, i dali smo im samo ocjenu prema francuskoj ljestvici. Njima će ime dodijeliti i, ako treba, ocjenu popraviti onaj tko se prvi popne sportski, slobodno, kada i ako jednom bude dopušteno opremanje tog penja-lišta spitovima. U povodu 70. obljetnice našeg društva, jedan od ljepših tradicionalnih smjerova, koji je ispenjao i Vladimir Mesarić, prigodno smo nazvali HPDŽ 70.

Iako je Biševo razmjerno malen otok, ipak je dovoljno velik i vrlo stjenovit, tako da tjedan dana boravka nije bilo dovoljno za temeljito penjačko istraživanje. Sve što smo istražili u okviru te male ekspedicije, pješice, kajakom ili dronom, postaje dio maloga penjačkog vodiča. DWS lokacije mogu se naći na više mjesta uzduž stjenovite obale otoka, a u sjevernom je dijelu pravi eldorado prevjesnih klifova.

Uz penjalište u uvali Potok, istraživanje kajakom otkrilo nam je još jednu zanimljivu stijenu na sjeveru otoka. Riječ je o stijeni s potencijalom za malo sportsko penjalište u vrlo atraktivnoj stjenovitoj uvali četvrt sata hoda od Modre špilje. Njezino bi opremanje bilo vrijedan dodatak posjetu špilji, osobito posljednjih godina, kad se zbog gužve ponekad i satima čeka na ulazak u špilju. Ako od nadležnih službi stigne zeleno svjetlo, može se započeti s ozbiljnim opremanjem tih dviju stijena. Nadamo se da će biti tako i veselimo se brzom povratku!

Naš boravak na otoku nije bio samo penjački doživljaj, daleko od toga! Osim u penjanju, okušali smo se i u drugim disciplinama, kao što su skokovi s visokih stijena, istraživanje špilja

kajakom, tečaj ulazjenja u kajak i slackline, a imali smo i školu opremanja smjerova spitovima. Neki su čak vozili i dvije vrste bagera.

Često bi povratak s penjanja završio na čašici kod nekog domaćina ili na kušanju sireva, vina i komiških pogača, uz ugodno čakulanje s otočanima. Naš dom na Biševu bila je mala, vesela Stjepanova kućica, smještena u lijepoj, stjenovito-šljunčano-pješčanoj uvali Porat.

Tamo smo se družili uz finu hranu, vatricu, glazbu i planirali što ćemo raditi sutradan. Čak se slavio i jedan rođendan, i kao u filmovima, svirala gitarica na mjesecini pod prozorom. Naši *masterchefovi* Ira i Valent sve su nas iznenadili kuharskim umijećem i menijem, a nisu zakazali ni kruh-majstori Valent i Rene. Hvala Stjepanu što nas je primio i hvala svima na gostoprimstvu i ugodnom društvu.

32. Skupština HPS-a

Zapisnik izvanredne 32. sjednice Skupštine HPS-a održane od 20. do 26. siječnja 2021.

Predsjednik Hrvatskoga planinarskog saveza Darko Berljak sazvao je na temelju članka 30. stavka 2. i stavka 11. Statuta HPS-a izvanrednu, 32. sjednicu Skupštine HPS-a za 20. do 26. siječnja 2021. Poziv s dnevnim redom objavljen je na mrežnoj stranici HPS-a 21. prosinca 2020.

U skladu s mjerama Vlade Republike Hrvatske i Stožera civilne zaštite RH, 32. sjednica Skupštine HPS-a održana je u obliku elektroničke sjednice.

Prema članku 27. stavku 2. Statuta HPS-a, Skupštinu HPS-a čine po jedan predstavnik svake punopravne članice Saveza prema popisu članica Saveza iz članka 18. Statuta HPS-a, a na sjednici mogu sudjelovati ako članica koju predstavlja na dan održavanja sjednice Skupštine ima urednu registraciju s važećim mandatima tijela upravljanja i zastupanja te podmirene članske obveze prema HPS-u (plaćene članske markice Saveza). U Savez je udruženo 336 udruga članica, od čega 335 punopravnih i jedna pridružena. Popis udruga članica HPS-a na dan početka Skupštine HPS-a 20. siječnja 2021. u prilogu je ovog zapisnika.

Pisani materijali koje je priredio Izvršni odbor HPS-a upućeni su svim udrugama članicama HPS-a 5. siječnja 2021. U njima su sadržani poziv na 32. sjednicu Skupštine (objavljen 21. prosinca 2020. na mrežnoj stranici HPS-a), Prijedlog Odluke o izmjeni Statuta HPS-a i pročišćeni tekst Statuta HPS-a (prijedlog). Sastavni dio predložene Odluke o izmjeni Statuta HPS-a, osim teksta izmjena u člancima 1., 5., 8., 9., 13., 14., 16., 22., 23., 29., 32., 33., 36., 39., 49., 50., 51., 54., 57., 68. i 72., jesu i prateće odluke o:

- podnošenju zahtjeva za prestanak članstva HPS-a u Međunarodnoj federaciji za sportsko penjanje (IFSC-u);
- brisanju iz članstva HPS-a sportsko-penjačkih klubova koji nisu sami zatražili brisanje (SPK Citius-Altius-Fortius, Split; SPK HIVE,

Zagreb; SPK Lapis, Split; SPK Marulianus, Split; SPK Mosor, Split; SPK Paklenica, Zadar; PK Picugi, Poreč; SPK Zona, Split);

- prestanku važenja Pravilnika Komisije za sportsko penjanje HPS-a;
- prestanku važenja Pravilnika o natjecanjima u sportskom penjanju u HPS-u;
- prestanku važenja Pravilnika hrvatske sportsko-penjačke reprezentacije;
- brisanju sportsko-penjačkih škola iz članka 3. Pravilnika o školovanju (vrste škola br. 17, 18 i 19);
- brisanju žutih članskih markica za sportsko-penjačke klubove iz Pravilnika o članskoj iskaznici i markici HPS-a (članak 6. stavak 2. i članak 9. stavak 3.)

U pozivu na 32. sjednicu Skupštine HPS-a od 21. prosinca 2020., dopisu 3-2021-A od 11. siječnja 2021., pisanim materijalima za Skupštinu, kao i elektroničkim porukama upućenim na službene elektroničke adrese svih punopravnih članica HPS-a posebno je objašnjen način sudjelovanja i glasovanja predstavnika u Skupštini HPS-a.

Glasovanje o predloženoj Odluci o izmjeni Statuta HPS-a provodilo se od 20. siječnja u 00:00 sati do 26. siječnja u 24:00 sata. Za glasovanje je izrađen elektronički obrazac na adresi <https://www.hps.hr/skupstina/>, kojoj su predstavnici punopravnih članica HPS-a pristupali uz obveznu registraciju putem službene elektroničke adrese svoje udruge, odnosno autentifikaciju s pomoću dodijeljene lozinke. Osim prijedloga Odluke, na obrascu su bile rubrike za upisivanje imena planinarske udruge, imena i prezimena predstavnika u Skupštini HPS-a te elektroničke adrese korištene za autentifikaciju. O predloženoj odluci glasovalo se odabirom jedne od opcija: »za«, »protiv« ili »suzdržan/suzdržana«. Sustav je prilagođen tako da predstavnik jedne udruge može glasovati samo jedanput. Za slučaj poteškoća s autentifikacijom i glasovanjem predstavnika putem spomenutoga

elektroničkog sustava, predstavnicima punopravnih članica HPS-a također je bilo ravnopravno omogućeno i glasovanje putem službene elektroničke pošte njihove udruge, upućivanjem glasa na elektroničku adresu HPS-a hps@hps.hr. Svaki zaprimljen glas potvrđen je potvrdom o zaprimanju. Svi su predstavnici u Skupštini obaviješteni da će nakon završetka glasovanja rezultati glasovanja i svi zabilježeni glasovi biti javno objavljeni na mrežnoj stranici HPS-a, odnosno da je glasovanje javno.

U razdoblju od objave poziva do zaključenja Skupštine nije zaprimljen nijedan prijedlog ili zahtjev za pojedinačnu raspravu.

Uvidom u elektronički obrazac za registraciju i glasovanje utvrđuje se da su za sudjelovanje u Skupštini registrirana 133 predstavnika, da su sva 133 predstavnika udruga uredno registrirana i autenticirana za glasovanje. Primjenom odluke Izvršnog odbora HPS-a o načinu provođenja elektroničke sjednice Skupštine u uvjetima epidemije bolesti Covid-19, donesenoj na 9. sjednici od 29. prosinca 2020. do 4. siječnja 2021. i uz konzultaciju s Komisijom za statutarnu, kadrovsku i normativnu djelatnost HPS-a, utvrđuje se da su ispunjeni uvjeti iz članka 32. Statuta HPS-a za pravovaljano odlučivanje predstavnika punopravnih udruga članica u Skupštini HPS-a. Također se utvrđuje da je za donošenje odluka potrebna natpolovična većina od broja ukupno registriranih predstavnika, odnosno barem 67 jednakih glasova.

Tijek sjednice

1. Odluka o izmjeni Statuta HPS-a i razdruživanju sportskog penjanja iz HPS-a

U pisanim materijalima za prethodnu, 31. sjednicu Skupštine HPS-a, i zapisniku s te sjednice navedeni su razlozi pokretanja postupka razdruživanja sportskog penjanja iz HPS-a. Na temelju te skupštinske odluke Izvršni odbor HPS-a donio je od listopada do prosinca 2020. potrebne provedbene odluke iz svoje nadležnosti te utvrdio prijedlog izmjene Statuta HPS-a. Obveza izmjene Statuta HPS-a ujedno je naložena i rješenjem

Ministarstva turizma i sporta (KLASA: UP/I-042-01/20-02/00190, URBROJ: 529-518-07-20-0005) od 7. prosinca 2020. Radi pribavljanja primjedbi i prijedloga udruga članica HPS-a u skladu s člankom 70. Statuta, o predloženim je izmjenama Statuta HPS-a provedena javna rasprava od 15. do 29. prosinca 2020. Nakon zaključenja rasprave Izvršni je odbor u skladu s člankom 39. Statuta utvrdio konačan prijedlog izmjene Statuta HPS-a. Za prijedlog izmjene Statuta pribavljena je u skladu s

člankom 51. stavkom 1. podstavkom 14. Zakona o sportu i člankom 70. stavkom 2. Statuta HPS-a suglasnost Hrvatskoga olimpijskog odbora.

Konačan prijedlog Odluke o izmjeni Statuta, koji je utvrdio Izvršni odbor na svojoj 9. sjednici, zajedno s pisanim obrazloženjem i predloženim pročišćenim tekstom Statuta HPS-a, upućen je 5. siječnja 2021. svim punopravnim članicama HPS-a u pisanim materijalima za 32. sjednicu Skupštine HPS-a. Prijedlog Odluke o izmjeni Statuta dostupan je i na mrežnoj stranici HPS-a na adresi <https://www.hps.hr/skupstina/>.

Na temelju prijedloga Odluke o izmjeni Statuta HPS-a koji je utvrdio Izvršni odbor HPS-a, predstavnici u Skupštini pozvani su da se glasovanjem izjasne o sljedećem prijedlogu Odluke:

Skupština Hrvatskog planinarskog saveza usvaja Odluku o izmjeni Statuta Hrvatskoga planinarskog saveza.

Za predloženu Odluku o izmjeni Statuta HPS-a zaprimljeno je **128 glasova »za«** (96,2 %), **1 glas »protiv«** (0,8 %) i **4 suzdržana glasa** (3,0 %).

Utvrđuje se da je većinom glasova **prihvaćena Odluka o izmjeni Statuta HPS-a**, uključujući prateće odluke navedene u prijedlogu.

Odluka o izmjeni Statuta HPS-a stupa na snagu danom donošenja.

Sjednica Skupštine zaključena je 27. siječnja 2021.

Zapisničar: Davor Rogina
Ovjerovitelji zapisnika:
Irena Hustić, Luka Kvočić

Novo planinarsko sklonište Vjetar s Dinare

Skromnom je svečanošću 28. studenoga 2020. otvoreno na području Govede kose na Dinari planinarsko sklonište Vjetar s Dinare (1330 m). Zbog novonastalih prilika i epidemioloških mjera, nismo mogli prigodno proslaviti 15. obljetnicu PD-a Sveti Jakov iz Bitelića ali učinit ćemo to prvom prilikom, čim nam stanje dopusti.

Podizanje planinarskog skloništa na Govedoj kosi bilo je prije godinu dana samo zamisao. Trebalo je samo sedam mjeseci da se i ostvari. Sklonište je izgrađeno u kratkom roku i sada je otvoreno za sve planinare i druge ljubitelje prirode koji pohode planinu Dinaru.

Zahvaljujemo svim dragim ljudima koji su bilo na koji način sudjelovali u njegovoj izgradnji, a posebno glavnom izvođaču radova Vladi Renduliću. Također zahvaljujemo i svim donatorima, bez kojih ovog skloništa zasigurno ne bi bilo. U njegovu je izgradnju te u markiranje pristupnih putova i postavljanje novih putokaza uloženo puno truda i ljubavi. Nadamo se

IVICA JURELA

Planinarsko sklonište na Govedoj kosi

da će svi posjetitelji biti zadovoljni i da će dolaziti u velikom broju.

Do planinarskog skloništa Vjetar s Dinare može se doći markiranim putom od planinarske kuće Sveti Jakov za dva sata. Dobrodošli!

Ivica Jurela

Novo planinarsko sklonište Vjetar s Dinare

IVICA JURELA

Fantazijske značke planinarskih društava prije 1945. godine

Iako značke kao obilježavanje nekog udruženja, događaja ili mjesta nisu više popularne koliko su bile do prijelaza milenija, ipak kolekcionara planinarskih značaka ima mnogo. Koliko je među njima planinara nisam siguran, ali prikupljanje značaka na temu planinarstva vrlo je aktivno. Tome u prilog ide dobra potražnja za atraktivnijim značkama, onim ljepše izrade, emajliranim, te naročito značkama starih planinarskih obilaznica. No, nekolicina nepoznatih poznavatelja planinarske kolekcionarske tematike u tome je našla način za zaradu i prevaru. Tako je u bližoj prošlosti nastao cijeli niz planinarskih značaka kako hrvatskih, tako i srpskih te bosansko-hercegovačkih društava. Te značke su iznimno lijepo izrađene, emajlirane, često većih dimenzija i trebale bi datirati u vrijeme prije Drugog i Prvog svjetskog rata. Prikazi na njima su raznoliki, odgovaraju povijesnim detaljima pojedinih društava, poput godine osnutka, čak se na nekima detalji logotipa društava poklapaju s onim poslijeratnim, što nam govori da su autori tih značaka bili odlično upućeni u povijest planinarstva na našim prostorima, vjerojatno koristeći planinarsku literaturu.

Kada su se pojavile pa sve do prije nešto manje od deset godina kupoprodaje je cvjetala, svaki kolekcionar planinarskih značaka želio je imati značku društva iz svoga grada, cijena je varirala između 100 i 200 eura za komad, a za neke reprezentativne primjerke i od 500 do 1000 eura. No, ubrzo je mnogima postalo jasno da su te značke fantazijske i izrađene da se zaradi na lakovjernim i upornim kolekcionarima – neki primjerci čak su završili u lokalnim muzejima.

I sam pisac ovih redaka nasjeo je na kupovinu požeške planinarske značke – HPD-ove Podružnice

PAPUK, osnovane 1900. godine. Osim mene, mnogi kolege kolekcionari hvalili su se iznimno rijetkim planinarskim značkama, a nedavno mi se pohvalio kolega planinar (nije sakupljač značka) da je preko internetske prodaje kupio značku svoga društva koju će pokloniti društvu jer se radi o jednom od svega nekoliko sačuvanih primjeraka, kako je dobio informaciju od prodavača. Naravno, cijena je bila vrtoглаva, a on ju je kao laik prihvatio. Ta značka bila je također izmišljotina amblema jednog slavonskog planinarskog društva a trebala je datirati u tridesete godine prošlog stoljeća, kada je društvo nastalo i bilo vrlo aktivno.

Kreatori tih fantazijskih značaka nisu računali na nekoliko činjenica. Kada su se te značke pojavile, arhiva časopisa Hrvatski planinar nije bila svima dostupna, odnosno on-line, internetske informacije nisu bile toliko raširene kao danas i bilo je sasvim jasno da će ti predmeti glatko proći među kolekcionarima i ljubiteljima planinarske prošlosti. No, ubrzo je istina počela izranjati, a fantazijske značke tonuti. Katalog značaka koji je objavljivao gosp. Nikola Kizem tijekom 1991. i 1992. u Našim planinama, ne sadrži niti jednu takvu značku što ne može biti slučajno. U zbirkama starih planinara koji su skupljali značke prije više desetljeća, također nema takvih značaka. Iz ogleđenog kataloga firme Griesbach i Knaus iz Zagreba, vodećeg proizvođača značaka na području tadašnje Jugoslavije, vidljivo je da nisu radili takve značke, a tamo gdje stoji oznaka te firme, razlikuju se detalji u proizvodnji koje samo dobar znalac može prepoznati. Osim toga tada nisu postojala planinarska društva kakva danas poznajemo, nego je HPD imao podružnice a samo su rijetke mogle financirati izradu svoje oznake.

Prednja i stražnja strana fantazijske značke podružnice HPD-a Papuk u Požegi. Značka bi trebala datirati u sam početak 20. stoljeća, no takva značka nikada nije postojala

Izbor fantazijskih značaka HPD-a, podružnica HPD-a, Saveza planinarskih društava Kraljevine Jugoslavije itd.

Naslovnica kataloga Stare planinarske značke 1874.-1945. autora Slobodana Mijatovića u kojemu su prikazane sve fantazijske planinarske značke

Zaista postoje stare značke nekih planinarskih društava, pretežno zagrebačkih, ali jednostavno nije moguće da su prije Drugog ili Prvog svjetskog rata izrađivane značke gotovo svih planinarskih podružnica, pa čak i onih iz malih gradova i općina, čak i vrlo kratkotrajnih planinarskih podružnica. Kako prepoznati te značke? Ukratko – krupne su, emajlirane, modernijeg fonta slova, a kopča na poledini gotovo je redovito učvršćena lemljenim limićem na kojemu je utisnut naziv proizvođača značke. Tu autori nisu imali puno ideja, pa su na istim limićima utiskivali nazive i domaćih i stranih proizvođača značaka, najčešće austrijskih firmi što sve s originalnim izradama značaka iz onog vremena nema nikakve veze.

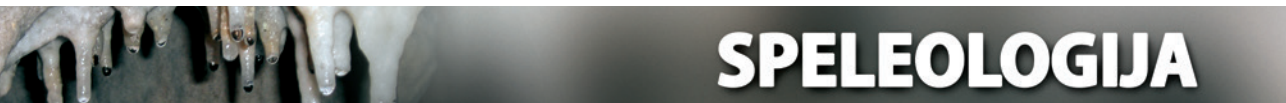
Stražnje strane ključne su za identifikaciju fantazijskih značaka. Danas su takve značke rjeđe u ponudi, no svako malo netko neiskusno nasjedne na priču o rijetkom i starom primjerku, a postoje i kolekcionari koji duboko vjeruju da su sve to iznimno rijetki originali. Zanimljivo je kako je 2012. izdan i katalog uglavnom tih fantazijskih značaka pod naslovom *Stare planinarske značke 1874. - 1945.* Katalog je izdao u Beogradu autor Slobodan Mijatović i osim nekoliko originalnih značaka, služi kao izvanredan vodič koje planinarske značke treba izbjegavati.

Bilo kako bilo, ovaj tekst neka posluži kao pripomoć svima koji se žele ozbiljnije baviti sakupljanjem značaka planinarske tematike, a tko želi prelistati katalog tih fantazijskih značaka neka se slobodno javi elektroničkom poštom autoru ove rubrike.

Za kraj napominjem da je kolekcionarstvo jedna vrlo lijepa aktivnost, no nažalost ovakvi podmučki pokušaji pojedinaca znaju obeshrabriti sakupljače i baciti ljagu kako na sakupljačku, tako i na znanstvenu faleristiku. U idućim brojevima vidjet ćemo i originalne primjerke starih značaka društava prije 1945. godine, a moje nastojanje je prezentirati putem

internetske stranice sve te fantazijske značke planinarskih društava, da bi se izbjeglo naivno kupovanje tih predmeta koji s poviješću i planinarstvom nemaju nikakve veze, nego su, opet ću napomenuti, nastali izričito za prodaju i prijevaru kolekcionara značaka planinarske tematike i ljubitelja planinarske prošlosti.

SPELEOLOGIJA

Pročelnik i dopročelnica Komisije za speleologiju HPS-a

Na redovnoj izornoj skupštini Komisije za speleologiju HPS-a, održanoj 6. studenoga 2020. u Zagrebu, za njenog pročelnika izabran je Damir Janton, član Speleološkoga kluba »Ozren Lukić« iz Zagreba, a za zamjenicu pročelnika Vinka Dubovečak, članica SU-a Kraševski zviri iz Ivanca. Izvršni odbor HPS-a potvrdio je njihova imenovanja pa ćemo predstaviti njih dvoje i speleološke udruge u kojima djeluju.

Damir Janton – pročelnik Komisije

Damir Janton rođen je 4. kolovoza 1988. u Zagrebu, gdje je završio 1. tehničku školu Tesla i na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu stekao zvanje

informatičara (mag. educ. inf.). Neoženjen je i radi u jednoj privatnoj firmi u grani autoindustrije.

Speleologijom se počeo baviti 2009., kada je završio Speleološku školu u HPD-u Željezničar. Iste godine ujesen učlanio se u Speleološki klub »Ozren Lukić« (SKOL) u Zagrebu, koji djeluje od 16. prosinca 2002. (osnovan je na RGN fakultetu). SKOL je najprije bio član Hrvatskoga speleološkog saveza (od 2006.), ali je 2016. postao član Komisije za speleologiju HPS-a. Prosječan broj članova Kluba bio je 15 – 20, a lani se povećao na 51 člana. Damir je u Klubu obnašao više dužnosti: bio je oružar, arhivar, predsjednik (2014. i 2015.), a sada obnaša dužnost tajnika.

Sudjelujući u radu Kluba te u speleološkim istraživanjima na području Slunja, Špehara i Velebita stekao je dovoljno iskustva i 2013. stekao naziv »speleolog«

Damir u suženju Ledenice u Donjem Polju

prema programu školovanja Hrvatskoga speleološkog saveza (HSS-a). Kada je SKOL 2016. postao članom KS HPS-a, Damiru je 2017. priznat naziv »speleolog« i po programu KS HPS-a, pa je dobio i značku br. 234. Nastavljajući speleološku aktivnost, Janton je prema programu KS HPS-a 2019. obranio instruktorski rad i stekao naziv »instruktor speleologije« (značka br. 127). Naziv rada bio je »Organizacija speleoloških istraživanja i ekspedicija u Hrvatskoj«.

SKOL je odmah nakon osnutka organizirao i speleološke škole, najprije prema programu HSS-a, a od 2016. (od udruživanja u KS HPS) prema programu KS HPS-a. Janton je bio voditelj škole 2014., 2015. i 2017., a na svim školama SKOL-a, od učlanjenja, bio je predavač i instruktor. Bio je predavač i na speleološkim školama drugih udruga (SO HPD-a Željezničar i SO PDS-a Velebit). Prema programu speleološke škole HPS-a još je desetoro članova Kluba steklo naziv »speleolog«.

Damir je sudjelovao na svim Skupovima speleologa Hrvatske (od 2009. do 2019.), i to referatom (osim 2009., 2010. i 2012.), a 2015. i 2018. bio je i član organizacijskog odbora. Sudjelovao je 2011. na Stručnom skupu o speleološkom katastru u Perušiću i 2012. u

Krasnu na Skupu »Posebne vrijednosti dubokog krša«, a sudjelovao je i na raznim seminarima u Hrvatskoj, ukupno na njih desetak. Godine 2015. bio je organizator Seminara o opremanju speleoloških objekata (zajedno s Kristijanom Hmurom), a 2019. Seminara o orijentaciji u speleologiji.

Ipak, najvažnija je Damirova djelatnost istraživanje špilja i jama. Speleološko iskustvo stekao je u istraživanju većih i poznatijih špilja i jama, kao što su Mandelaja, Atila, Meduza, Muda labudova, Pepelarica, Munižaba, Kita Gaćešina, Zračak nade i dr. Najdublje se spustio 2013., i to na dno najdubljeg jamskog sustava u Hrvatskoj, u Lukinoj jami – Trojama, do –1371 m (suhi dio jame). Vodio je više SKOL-ovih velikih istraživanja, ekspedicija, posebno na srednjem Velebitu (2016. – 2020.), a sudjelovao je i u mnogim istraživanjima koja su organizirali njegovi kolege (npr. ekspediciji u Albaniju), ali i druge udruge. Posjetio je više turistički uređenih špilja i jama u Hrvatskoj.

Aktivan je član volonterske inicijative »Čisto podzemlje«. S članovima SKOL-a registrirao je mnoge jame zatrpane smećem. Sa svojim članovima, ali i članovima drugih udruga, organizirao je vađenje otpada iz nekoliko jama (Pavlovice na Žumberku, Korčinke na Kordunu, Medjama kod Samobora, Bebine kakice kod Špehara).

U časopisu Speleolog objavio je dva stručna članka, u časopisu Subterranea Croatica osam, od toga

Prilikom proglašenja instruktora speleologije 26. – 27. 1. 2019.

dva kao koautor, i mnogo njih na webu. Sada uređuje klupske stranice na webu i stranice na društvenim mrežama.

SKOL je od osnutka do 2015. imao svoje prostore u zgradi RGN fakulteta, neko je vrijeme koristio prostorije SOŽ-a, pa prostorije Mjesnog ureda Trnje, a od 2018. prostorije u zgradi u Hercegovačkoj ulici 109.

Damir je član Nadzornog odbora Zagrebačkoga speleološkog saveza i član Specijalističkih postrojbi UHS-a Grada Zagreba. Za svoj uspješan rad SKOL je 2018. dobio Zahvalnicu Zajednice tehničke kulture Grada Zagreba.

Vinka Dubovečak – dopročelnica Komisije za speleologiju HPS-a

Zamjenica pročelnika Komisije za speleologiju Vinka Dubovečak, mag. geogr., rođena je 25. prosinca 1989., rodnom je iz Lepoglave. Godine 2014. diplomirala je na Geografskom odsjeku PMF-a (smjer Fizička geografija s geoekologijom) sa speleološkom temom diplomskog rada »Mikroklimatske značajke ulaznog dijela Ledene jame u Lomskoj dulibi (sjeverni Velebit)«. Mentori su bili izv. prof. dr. sc. Nenad Buzjak i doc. dr. sc. Dalibor Paar. Trenutačno je zaposlena kao stručnjak za zaštitu okoliša u tvrtki EcoMission d.o.o. Varaždin.

Speleologijom se počela baviti 2012. u SO PDS-a Velebit u Zagrebu. Uspješno je završila Zagrebačku speleološku školu SO PDS-a Velebit 2012. i postala speleolog-pripravnik. Godine 2015. učlanila se u SU Kraševski zviri (SUKZ) i te godine, prema programu KS HPS-a, položila ispit za naziv »speleolog« (značka br. 217). Treba reći da je SUKZ osnovan u ožujku 2009. na poticaj Tomice Matišića, Marija Musolina i pokojnog Emila Gluhaka (tada člana HGSS Stanice u Varaždinu) i da je do 2012. djelovao samostalno. Međutim, 2012. SUKZ se učlanio u KS HPS i od tada provodi školovanje svojih članova po programu KS HPS-a (prvi je te 2012. ispit za naziv »speleolog«

položio Tomica Matišić, a 2016. i za instruktora). Vinka je 2020. položila instruktorski ispit s instruktorskim radom »Računalna obrada speleološkog nacrtu u programu CorelDRAW« (značka instruktora br. 128) i postala instrutoricom speleologije. Naziv »speleolog« stekla su još tri člana SUKZ-a.

Od 2015. Vinka je pročelnica SUKZ-a. SUKZ je dosad za svoje članove organizirao osam speleoloških škola (završila su ih 72 pripravnika), od kojih je Tomica Matišić vodio prve četiri, Matija Belac jednu (2019.), a tri je vodila Vinka (2015., 2016. i 2018.) i na njima bila predavačica. Bila je predavačica i na speleološkim školama drugih udruga te održala brojna popularna predavanja o speleologiji u SZ Hrvatskoj. Udruga danas ima 33 člana, od toga dva instruktora speleologije i tri speleologa, a ostali su članovi speleolozi-pripravnici.

Vinka je sudjelovala na više međunarodnih speleoloških ekspedicija na sjevernom Velebitu u organizaciji SO PDS-a Velebit (2013., 2014., 2015., 2016., dva puta 2017., 2019. i 2020.), i to: u istraživanju druge najdublje jame u Hrvatskoj – Slovačke jame (2015., 2016. i 2017.), jame Sirene (2014.), jame Nedam (2020.) te na jugoistočnom Velebitu, u istraživanju Jamskog sustava Crnopac, najduljega špiljsko-jamskog sustava u Hrvatskoj (2015. i 2017.), špilji Munižabi (2015., 2016. i 2020.) i Jami kamenog diva (2016.), a sudjelovala je 2013. i u istraživanju jame Potentialschacht u Alpama (Hochschwab, Austrija). Najdublje se spustila 2017.

Vinka Dubovečak ispred jame Pijavice 2015., sjeverni Velebit

u Slovačkoj jami, do -1280 m, gdje je u petodnevnoj akciji istraživano dno jame.

Iskustvo u istraživanju dubokih jama u Hrvatskoj stekli su i drugi članovi SUKZ-a, i to na području sjevernog Velebita. Tako je Mario Musulin bio na dubini od 1370 m, na suhom dnu jamskog sustava Lukine jame – Trojame, najdublje jamskog sustava u Hrvatskoj (-1431 m) i 16. najdublje na svijetu. Ostali speleolozi koji su sudjelovali u istraživanju dubokih jama na sjevernom Velebitu jesu: Tomica Matišić, Alan Rinkovec, Stanko Škvarić, Nikola Šoštar, Matija Belač i Karlo Škvarić. Članovi udruge najviše istražuju umjetne i prirodne speleološke objekte na području Ivanšćice, Ravne gore i Kalničkoga gorja, ali sudjeluju i u istraživanju drugih speleoloških objekata na području sjevernog Velebita i jugoistočnog Velebita – Crnopca. Istraživanje speleoloških objekata područja Ivanšćice Vinka je 2019. ostvarila organiziranjem i sudjelovanjem na speleološkom kampu »Lobor 2019«.

Zajedno s Valentinom Kraš, Vinka Dubovečak autorica je stručno-edukativne publikacije »Rudnik Kraševski zviri« (2019., 79 str.) u kojoj su, osim speleoloških, prikazani i rezultati brojnih drugih stručnih i znanstvenih istraživanja (povijesnih, arheoloških, geoloških, geomorfoloških, hidrogeoloških, mikroklimatoloških i biospeleoloških).

VLADO BOŽIĆ

Valentina Kraš i Vinka Dubovečak 15. ožujka 2019. na proslavi 10 godina SU Kraševski zviri

TONY WLAKOVA

Ispred ulaza u Slovačku jamu 2017., sjeverni Velebit

Udruga je bila domaćin dvama stručnim seminarima: 2012. Seminaru o opremanju speleoloških objekata i 2013. Seminaru o posebnim tehnikama speleoloških istraživanja, a 2014. domaćin Skupa speleologa Hrvatske (u Lepoglavi, s oko 170 sudionika).

Jedna je od aktivnosti SUKZ-a i zaštita okoliša i prirode. U okviru te djelatnosti udruga je sudjelovala u više akcija čišćenja prirode, npr. u akciji »Zelena čistka«, u kojoj je čišćen rudnik Kraševski zviri, u čišćenju planine Ivanšćice od automobilske gume i čišćenju korita potoka Bistrice od komunalnog otpada. Udruga se istaknula u evidentiranju i čišćenju speleoloških objekata na području SZ Hrvatske. U tim su akcijama uspješno očišćene: Berajterova špilja (2018.), Jama sv. Josip (2018.), Jelovec jama (2020.), Rudnik Velika Sutinska (2020.), Jama u Velikim Vrtanjima / Jadekova jama (2020.) i Vranjka jama (2020.). Te je akcije vodila Vinka Dubovečak. Monitoringom svih speleoloških objekata Varaždinske županije, a za potrebe diplomskog rada Valentine Kraš 2017., ustanovljeno je da u gotovo 20 % objekata ima raznog smeća. SUKZ je aktivno uključen u inicijativu »Čisto podzemlje«. Udruga sudjeluje i u prikupljanju podataka o speleološkim objektima za Katastar speleoloških objekata RH.

Vlado Božić

Liska na Fruškoj gori

Fruška gora nalazi se na granici Hrvatske i Srbije, a njezin vrh Liska kod Iloka najviši je vrh Vukovarsko-srijemske županije (297 m). Planinarsko zanimanje za Lisku poraslo je kada je PD Ericsson Nikola Tesla (danas PD Nikola Tesla) iz Zagreba otvorio planinarsku obilaznicu »Najviši vrhovi hrvatskih županija«. Tada je markiran pristupni put kroz vinograde i šume, a na vrhu su postavljeni žig i natpisna ploča. Državna granica prolazi samim vrhom i važno je naglasiti da s kretanjem u pograničnom području planinari nikad nisu imali nepritilika.

Radi popularizacije Liske osmišljen je pohod koji se već tradicionalno održava prve nedjelje u rujnu. Organizira ga HPD Cibalia iz Vinkovaca, uz suorganizaciju HPD-a Liska iz Iloka a pridružuju mu se planinari iz brojnih planinarskih društava iz Slavonije, ali i udaljenijih krajeva. Nakon šest organiziranih pohoda »Idemo na vrh Lisku«, članovi prijateljskih društava iz Vinkovaca i Iloka počeli su s pripremama za ovogodišnji, sedmi pohod.

Da bi planinarjenje uvijek bilo zanimljivo, domaćini nastoje svake godine ponuditi nešto novo – novu stazu, više mogućnosti, različitih događaja. Tako će i ove godine planinarima koji pohode Lisku biti ponuđena nova staza. Prema vrhu vode markirani putovi iz

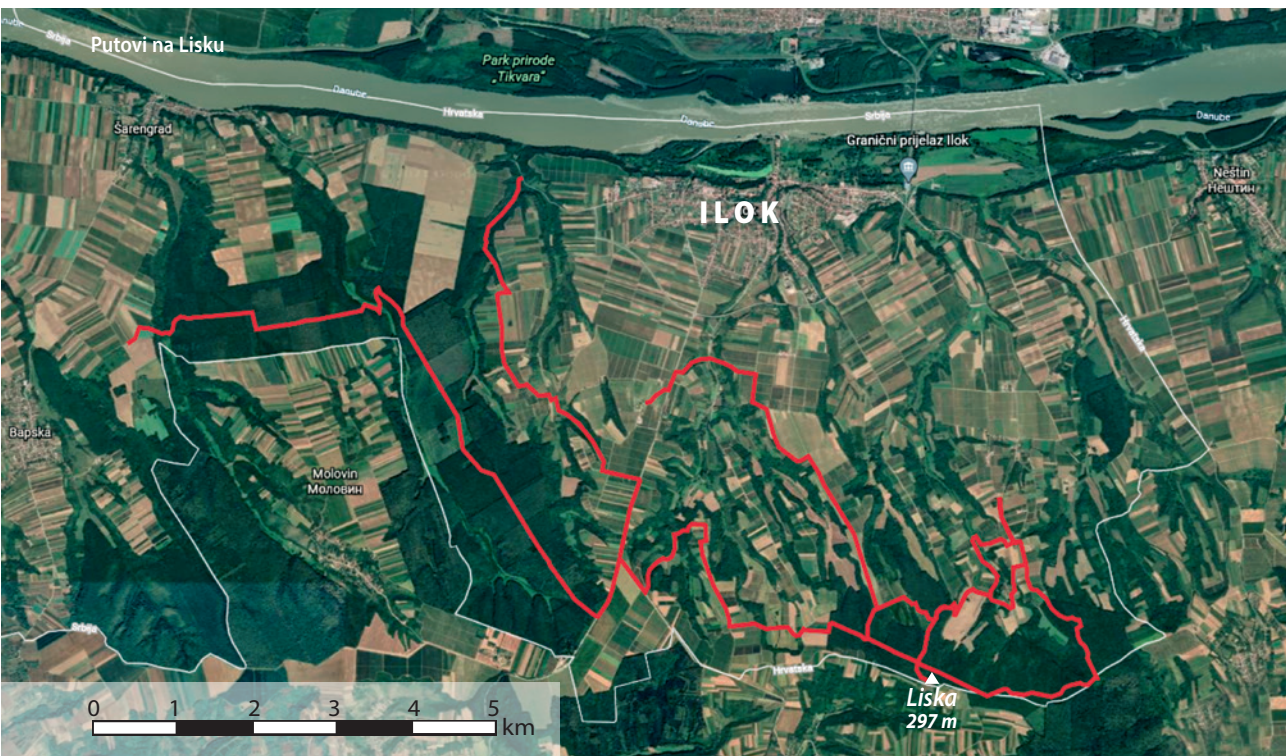
IGOR NAĐ

Na Lisku

Bapske, Lovke, Principovca, Iloka, Vukova i Radoša, a ove će im se godine na tom popisu pridružiti staza uz istočnu granicu Republike Hrvatske, u dužini od 12 do 15 kilometara.

Svi koji su već bili na pohodu na Lisku znaju da su sve staze prema njoj lagane i zanimljive, pa se svi rado vraćaju u iločki kraj. Možemo samo obećati da ćemo se i dalje truditi kako bismo zadovoljili njihova očekivanja.

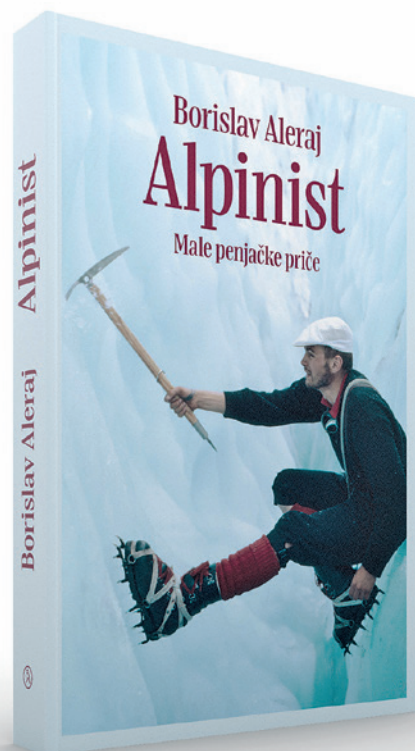
Igor Nađ

Borislav Aleraj: Alpinist

Borislav Aleraj legenda je hrvatskog alpinizma. Tijekom svoje alpinističke karijere više se posvetio otkrivanju netaknutih stijenskih linija u Hrvatskoj nego skupljanju penjačkih trofeja u inozemstvu, a penjačkim je uspjesima često pretpostavljao poučavanje novih generacija i nesebičan rad u Hrvatskoj gorskoj službi spašavanja, čiji je član već više od 50 godina. Zbog toga ga brojni hrvatski alpinisti smatraju svojim učiteljem i alpinističkim uzorom i pamte kao autora nekih od danas najpopularnijih alpinističkih smjerova u domaćim stijenama. Popularizaciji alpinizma i planinarenja pridonio je i brojnim tekstovima za časopise Hrvatski planinar i Priroda te autorstvom četiriju knjiga. Dobitnik je najviših priznanja Hrvatskoga planinarskog saveza i njegov je počasni član.

Krajem prošle godine iz tiska je izašla knjiga »Alpinist«. U njoj se, u formi kratkih priča, grupiranih u desetak tematskih cjelina, prisjeća najzanimljivijih trenutaka svoje alpinističke karijere i vraća nas u romantično vrijeme klasičnog alpinizma, u vrijeme kada je prijateljstvo bilo važnije od ostvarenoga alpinističkog cilja i kada se u planinu išlo bez obzira na vremensku prognozu. To je, kako piše autor u uvodu, knjiga o planinama, njihovu stjenovitom licu i o ljudima koji ih posjećuju i vole na poseban način, knjiga u kojoj nema mnogo herojskih i dramatičnih trenutaka, ali knjiga iz čijeg se svakog retka osjeća da je njegov alpinistički život, takav kakav jest, autoru pružio neizmjereno zadovoljstvo. Tekstu je pridodano stotinjak crno-bijelih fotografija i onih u boji, koje živo dočaravaju život jedne od najuspješnijih, ali i najomiljenijih ličnosti hrvatske alpinističke scene.

Knjigu je objavila izdavačka kuća Libricon d.o.o. (libricon@libricon.hr, tel. 091/10-01-616). Dostupna je također u Hrvatskom planinarskom savezu (hps@hps.hr, tel 01/48-23-624 i 01/48-24-142. Ima 304 stranice, formata je 21×14 cm, a cijena joj je 120,00 kuna.

Alan Čaplar

VIJESTI

9. Pohod na Kapavac, najviši vrh Požeške gore

Deveti pohod na Kapavac (618 m), najviši vrh Požeške gore, održan je 17. siječnja. Započeo je i završio ispred planinarske kuće Bajin kije u Zakorenju, dakako, ove godine na mnogo skromniji način. Zbog epidemioloških mjera, za pohod su se planinari trebali unaprijed prijaviti, a bio je organiziran samo za članove HPD-a Sokolovac iz Požege. Planinarima iz drugih planinarskih društava rečeno je da će im se omogućiti sudjelovanje u manjem broju ne bude li previše prijava, pa su tako, uz članove Sokolovca, sudjelovali i članovi

Kod planinarske kuće Bajin kije

HPD-a Strmac iz Nove Gradiške i HPD-a Bršljan-Jankovac iz Osijeka.

Okupljene planinare pozdravili su Slavko Lončarević u ime Sekcije Kapavac – Zakorenje HPD-a Sokolovac, Predrag Livak, predsjednik HPD-a Sokolovac i Udruge planinarskih udruga Slavonski planinari, te Tomo Vrhovac, predsjednik Općinskog vijeća Općine Brestovac, koji je obećao daljnju potporu tom pohodu, uz naglasak na još izdašniju potporu za deseti, jubilarni pohod, koji će se održati godinu.

Svi su sudionici uživali u Požeškoj gori punoj snijega te prekrasnih vidika i oblika. Kao i uvijek, bilo je veselo, ugodno, poučno, hranjivo i tečno, uz izvrsnu organizaciju Mateja i Slavka Lončarevića i mladeži DVD-a Zakorenje. Planinarski vodiči bili su Antun Petrović i Predrag Livak, HPD Sokolovac, Požega

Virtualni 23. Vincekov pohod

Kako bismo u ovim vremenima, kada masovna okupljanja nisu poželjna, ipak očuvali duh Vincekova pohoda, tradicionalno najvećega i najveselijeg planinarskog pohoda u Hrvatskoj, a da sve bude u skladu s epidemiološkim uvjetima i preporukama, PD Bundek iz Murskog Središća odlučio je pohod ove godine organizirati u nešto drugačijem obliku – virtualno. Naravno, to ne znači da će se sjediti za računalom u zatvorenom prostoru, nego baš suprotno, željeli smo potaknuti ljude da u deset dana, od 15. do 24. siječnja, što više borave i kreću se na svježem zraku, što je dobro i za tijelo i za duh, a da druženje svih bude virtualno, u Facebook grupi »23. Vincekov (virtualni) pohod«. Pritom nije bitno kuda će se i kamo hodati, već da se hoda i druži u manjim skupinama. Fotografije pohoda i podatke o prehodanim »Vincekovim kilometrima« sudionici su trebali objaviti u Facebook grupi kako bismo svi mogli uživati u njima. Pripremili smo i prigodne majice 23. Vincekova pohoda i pobrinuli se

da ih svi koji su ih naručili dobiju na vrijeme i tako svoje aktivnosti fotografiraju i u prigodnim majicama.

Nismo imali nikakvih iskustava s organizacijom »virtualnih« događanja i sve je to za nas bilo nešto potpuno novo i nepoznato, no odlučili smo se uhvatiti u koštac s tim izazovom, a sve probleme i nedoumice rješavati u hodu. Pretpostavili smo da će mnogi prijeći Vincekovu stazu tradicionalnog pohoda u različito vrijeme i u malim skupinama, markirali smo je najbolje što smo mogli, tako da bi svi, pa i oni bez ikakva planinarskog iskustva, mogli od ploče »START« kraj Terma Sveti Martin doći bez ikakvih teškoća do ploče »CILJ« na vratima Sportske dvorane u Murskom Središću. Pokazalo se da je to bio pun pogodak!

Trasa Vincekova pohoda duga je 15-ak kilometara i prijeđe se za 4 – 5 sati lagana hoda. Staza je za tih 10 dana pokazala mnoga svoja lica... Neki su hodali u proljetnom okruženju, neki u prekrasnoj, zimskoj, snježnoj idili, a neki i po blatu, kiši i jakom vjetru, ali svima je zajedničko to da su uživali u hodanju. Neki su se organizirali u manje skupine i ujedno organizirali i tradicionalne Vincekove obrede. Bilo je i vinogradara koji su otvorili vrata svojih klijeti i ovaj put skromno počastili putnike namjernike.

Uglavnom, razvio se poseban duh zajedništva i potpore pa su nam se javljali ljudi s fotografijama svojih pohoda iz svih krajeva Lijepa Naše, a neki i iz susjednih zemalja. Mnogi naši prijatelji i mnoga planinarska društva izrazili su nam potporu hodajući svojim

Na Bundeckovu bregu

krajevima svoje »Vincekove kilometre« i slali nam fotografije. Tradicionalnu stazu Vincekova pohoda prešle su stotine ljudi. Na svim pohodima i u Facebook grupi bilo je vrlo veselo, što se može i provjeriti, pa vas pozivamo da pogledate fotografije ispunjene dobrim vibracijama. Na stranicama PD-a Bundek bio je otvoren obrazac prijave za pohod, samo kako bismo imali uvid u to odakle su ljudi koji sudjeluju u našem virtualnom pohodu i koja su se društva i udruge uključile. Prijavu je ispunilo više od 300 ljudi, ali to i nije stvarna slika jer je više stotina ljudi hodalo bez prijave, samo objavljujući fotografije. Zahvaljujući tome, u Vincekovu su se aktivnost uključili ljudi od Dubrovnika, na jugu, Pule, na zapadu, Slavonije, na istoku, do našeg Međimurja na sjeveru, što znači sa svih strana svijeta. Otvorili smo i obrazac za prijave u koji se moglo unijeti prehodane dionice i kilometraže jer smo nagradili ljude koji su prehodali najviše kilometara u tih 10 dana, kao i one koji su objavili najzanimljivije i najposebnije fotografije.

Kad se malo emocije slegnu, pregledat ćemo fotografije, pokušati prebrojiti mnogobrojne kilometre i javno podijeliti prigodne nagrade.

Dragi prijatelji, srce nam je prepuno veselja jer stižu komentari, pohvale i zahvale na ideji i organizaciji, što nas veseli jer naš trud i brige nisu bili uzaludni – sve se muke zaboravljaju kad vidite ljude dobre volje koji se druže (virtualno) i uživaju (stvarno).

Hvala vam svima od srca što ste nam pomogli očuvati duh veselja, Vinceka i zajedništva. Nadamo se da će se prilike što prije popraviti pa da više nikad

nećemo morati organizirati virtualni oblik pohoda. Bundeki će dati sve od sebe da tradicija Vincekova druženja, susreta i zajedničkog hodanja po veselim, raspjevanim, međimurskim brežuljcima bude temelj 24. Vincekova pohoda koji će se održati 23. siječnja 2022. Do tada, dragi prijatelji, hodajte, krećite se, uživajte, budite odgovorni, čuvajte sebe i druge i nadajmo se brzom vraćanju normalnih pohoda... Hvala vam!

Dubravko Balent i Sonja Vršić

Zimski uspon na Viševicu

Viševica je vrh u Gorskom kotaru visok 1428 metara, s kojega se pruža širok vidik na Gorski kotar, Velebit, Primorje i otoke. Neki kažu da se za lijepa vremena vidi čak i Triglav, dakle nudi vidike na sve strane, ovisno o tome kakvo vas vrijeme posluži dok ste na vrhu.

Na vrh Viševice može se doći preko Fužina i Liča ili, za nas iz Crikvenice i Bribira, bližim putem s visoravni Ravna. Od Ravna do vrha stiže se za 2:15 h uspona. Obično bismo polazili od planinarskog doma Vagabundina koliba, ali on je ove godine, nažalost, znamo zašto, privremeno zatvoren, pa smo s hodačnjem započeli od glavne ceste desno, gdje počinje šumski put i stoji putokaz prema Viševici.

PD Strlež iz Crikvenice ove je godine organizirao 27. Zimski uspon na Viševicu u nešto izmijenjenim uvjetima. Prošle godine bila sam prvi put na zimskom pohodu i to mi je bio jedan od najdražih izleta u 2020. Stoga sam jako željela ponoviti pohod i ove godine, unatoč najavljenim minusima i visokom snijegu.

Zimski ugođaj na Viševici

Nisam se dala razuvjeriti i obeshrabriti, iako sam strahovala da će se staza zalediti. Nemam veliko iskustvo s hodanjem u zimskim uvjetima, ali imala sam snažnu volju. Nakraju je vrijeme bilo puno bolje nego što su to prognoze govorile. Članovi HPD-a Zagreb-Matica išli su dan prije nas i ugazili put do vrha. Budući da nas je u društvu bilo osmero, krenuli smo prema vrhu točno u 10 sati, a naše kolege iz PD-a Strilež jedan sat prije, što nam je olakšalo uspon jer nismo morali prtiti put, bio je tu, samo za nas. Snijeg je bio prilično mekan, dereze nam nisu trebale, makar sam išla stopama, dva koraka naprijed i jedan nazad, jer je noga svedjedno proklizavala. U ruksak sam spremila dva para rukavica, maramu, šal, kapu i rezervne čarape, a od svega toga upotrijebila sam kapu i rukavice bez prstiju, malo hrane, vodu i topli čaj. Od dodatne opreme štapovi se podrazumijevaju, bez njih nikamo, a gamaše na nogama.

Do vrha nam je trebalo »čak« tri i pol sata s odmorima. Markacije su dobre, a unatoč inju koje je prigrllilo drveće, osjećaj hladnoće nije bio prejak jer nije puhalo kao što inače puše, a i tijelo je bilo dovoljno zagrijano da ne osjeti nikakvu studen.

Na vrhu nas je dočekala sumaglica, ali vrijeme se mijenjalo iz sekunde u sekundu, tako da nam se posrećilo pa su se otvorili neki vidici. Pogotovo su lijepi prema gorskoj strani i Liču, no nismo mogli vidjeti Primorje. Na silasku se već pojavilo i sunce pa nismo imali »pravo na žalbu«.

Snijeg je bio uistinu dubok – čim bismo zakoračili mimo prtine, noga bi propadala duboko u snijeg – tako da smo se strogo držali ugaženog puta. Za povratak nam je trebalo malo manje od dva sata, nije bilo padova, a po naputku našeg iskusnijega kolege planinara, zakopavali smo se petama u snijeg i tako si na silasku pravili stube. Dobar savjet zlata vrijedi i zato treba slušati iskusne planinare. Bio je to još jedan dobro iskorišten dan, a naravno da već sada jedva čekam sljedeći zimski uspon na Viševicu. Klara Dolić

Podrška kanadskog veleposlanika zalaganjima planinara za zaštitu prirode

Kanadski veleposlanik Alan Bowman s pročelnikom Komisije za zaštitu prirode HPS-a Davorom Škrlecom U četvrtak 11. veljače veleposlanik Kanade Alan Bowman obišao je zapadni dio Medvednice u društvu pročelnika Komisije za zaštitu prirode HPS-a dr. sc. Davora Škrleca i glavnog tajnika HPS-a Alana Čaplara. Na radnom izletu razgovaralo se o načinima suradnje kanadskog veleposlanstva u Zagrebu s Hrvatskim planinarskim savezom, a u fokusu razgovora bile su teme iz područja zaštite prirode u Hrvatskoj. Uz razgovor o kanadskim, europskim i domaćim iskustvima o organiziranom djelovanju na području zaštite prirode veleposlanik Bowman izrazio je podršku aktivnostima Hrvatskog planinarskog saveza na edukaciji članstva te na angažiraju planinara na brojnim akcijama za zaštitu prirode. U razgovoru je istaknuta činjenica da je Hrvatski planinarski savez najveća nevladina udruga u Hrvatskoj koja se bavi zaštitom prirode, a ujedno i da planinarska udruga u Hrvatskoj skrbi o velikoj mreži od 6500 kilometara planinarskih putova i više od 160 planinarskih objekata. Među ostalim, HPS aktivno surađuje s upravama svih planinarskih nacionalnih parkova i parkova prirode u Hrvatskoj, a dao je i značajan doprinos proglašenju novog Parka prirode Dinara. Veleposlanik Bowman pohvalio je također i svestrani angažman Hrvatske gorske službe spašavanja koja djeluje u članstvu HPS-a kao stručna služba za pružanje pomoći unesrećenima na svim nepristupačnim terenima i kod prirodnih katastrofa. U razgovoru s veleposlanikom iskazana je obostrana zainteresiranost za buduću suradnju na pitanjima zaštite okoliša i edukaciji članstva HPS-a po programu tečaja za čuvare planinske prirode te na drugim projektima.

ALAN ČAPLAR

Pročelnik Komisije za zaštitu prirode HPS-a prof. dr. Davor Škrlec s kanadskim veleposlanikom Alanom Bowmanom

IGLU ŠPORT

